

SOME FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF GEORGIAN PRIVATE LAW FROM THE 90S TO THE PRESENT DAY

Mikheil Bichia

*Doctor of Law, visiting lecturer at TSU,
professor of European University*

ARTICLE INFO

Article History:

Received 10.11.2022
Accepted 17.11.2022
Published 28.12.2022

Keywords:

Private Law, Development,
Legislative Changes,
European Law

ABSTRACT

The presented article is dedicated to the trends of development of Georgian private law from the 90s to our days. In the scientific work are considered several essential legal reforms in the direction of both general private law and special branches of private law (labor law, corporate law). Accordingly, the article explores the grounds for legislative changes, their negative and positive sides.

The purpose of the research is, first of all, to determine what are the features of common law and the law of continental Europe, then to determine which of them were reflected in the legislative changes implemented in Georgian private law, and with what specificity. Accordingly, the article analyzes the tendencies of private law development in Georgia with regard to legal reforms. The research confirms that most of the legislative changes served as a departure from Soviet rules, which was considered as a difficult task. At the same time, the reforms were aimed at bringing them closer to European standards and improving national legislation, although it became clear that the implementation of separate changes was based on the influence of American law too.

ქართული კერძო სამართლის განვითარების რამდენიმე თავისებურება 90-იანი წლებიდან დღემდე

მიხეილ ბიჭია

სამართლის დოქტორი, თსუ-ის მოწვეული ლექტორი,
ევროპის უნივერსიტეტის პროფესორი

საკვანძო სიტყვები: კერძო სამართალი, განვითარება, საკანონმდებლო ცვლილებები, ევროპული სამართალი

შესავალი

ქართული კერძო სამართალი 90-იან წლებში დადგა არჩევანის წინაშე – ყოფილიყო ძველი წესების ერთგული თუ ევროპული განვითარების გზა გაუზიარებინა. ცხადია, ეს საფუძვლად დაედო ქართული კერძო სამართლის სფეროში გასატარებელ რეფორმებს. ამ კონტექსტში კვლევის მიზანია 1997 წლის საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სსკ-ის) მიღებისთვის გადადგმული ნაბიჯების მოკლედ განხილვა და საკანონმდებლო სიახლეების ანალიზი, შეფასება. აქვე დასადგენია, რა გავლენა იქონია რეცეფციის პროცესმა და ევროპულმა სამართალმა ქართულ კერძო სამართალზე, როგორია საერთო და კონტინენტური ევროპის სამართლისთვის დამახასიათებელი ნიშნები, აქედან რომელია ასახული ქართულ კერძო სამართალში – ევროპული სამართლის თუ საერთო სამართლის თავისებურებები.

მაშასადამე, ეს სტატია ეხება არა მხოლოდ ძირითად საკანონმდებლო ცვლილებებს კერძო სამართლის სფეროში, არამედ იმას, თუ რა ედო საფუძვლად ამა თუ იმ საკანონმდებლო ცვლილებას, იყო თუ არა პროგრესული ეს ცვლილებები. ამ გზით გამოიკვეთება, როგორ იცვლებოდა ქართული კერძო სამართალი. ეს

საკითხი მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ თეორიული, არამედ პრაქტიკული თვალსაზრისითაც, ვინაიდან განსაზღვრავს, თუ რა იყო სხვადასხვა საკანონმდებლო ცვლილების შეტანის საფუძველი და რა იძლევა მოქმედი რედაქციის სათანადოდ განმარტების საშუალებას, რაც პრაქტიკაში მის სწორად გამოყენების წინაპირობაცაა.

ამდენად, კვლევაში ისტორიული, ნორმატიულ-დოგმატური, სინთეზისა და ანალიზის მეთოდების დახმარებით განხილულია 90-იანი წლებიდან დღემდე კერძო სამართალში განხორციელებული ძირითადი რეფორმები, რომლებიც ეხება დარგის განვითარების სხვადასხვა ასპექტს.

ევროპული სამართალი და კონდინენტური ევროპის სამართალი

ზოგადად, სამართლის ევროპეიზაცია მრავალ ასპექტს უკავშირდება, რომელთა შორის უმნიშვნელოვანესია ევროპული ოჯახის წევრობის შესახებ სახელმწიფოსა და ხალხის აშკარად გამოხატული ნება. ასევე, უმთავრესია ევროპული ღირებულებების დანერგვა ქვეყანაში.

სამართალი (განიხილება რა კულტურის შემადგენელ ნაწილად), მისი რეცეფცია მოი-აზრებს როგორც კულტურული, ისე ტექნიკური ფაქტორის გათვალისწინებას.¹ შესაბამისად, კონტინენტური ევროპის სამართლებრივი კულტურის ნაწილად საქართველოს აღიარება გულისხმობს საქართველოში ახალი სამართლებრივი კულტურის ჩამოყალიბებას. ქართული სამართლის ევროპეიზაციაც კულტურულ-ისტორიული პროცესია, რომელშიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მჭიდრო თანამშრომლობა ევროპულ უნივერსიტეტებსა თუ მეცნიერ-იურისტებთან.²

დასაწყისში კერძო სამართლის ევროპეიზაციას, როგორც აკადემიურ ამოცანას, პროპაგანდას უწევდნენ და ახორციელებდნენ გერმანელები. შემდეგ ეს იდეა გაიზიარეს ევროპის სხვა ქვეყნებმაც, როგორებიცაა: იტალია, ესპანეთი (განსაკუთრებით, კატალონია), შოტლანდია და ნიდერლანდები. ამის საპირისპიროდ, კერძო სამართლის ევროპეიზაციის კვლევის მიმართ სხვა ქვეყნებში, განსაკუთრებით საფრანგეთში, უკიდურესად ფრთხილად რეაგირებდნენ. თავისთავად, ევროპეიზაციის იდეას ძლიერ ხელი შეუწყო ევროკავშირის დირექტივებმა.³

ამასთან, ევროპეიზაციის პროცესში უმნიშვნელოვანესია იურიდიული განათლების ევროპულ სტანდარტებზე მორგება, ევროპულ უნივერსიტეტებში განათლების მიღება.⁴ თუ სტუდენტები გააგრძელებენ ეროვნული სამართლებრივი სისტემების საფუძვლების შესწავლას ისე, რომ არ გაერკვევიან მათ ისტორიულ განვითარებაში და არ აჩვენებენ ამა თუ იმ პრობლემის გადაწყვეტის სხვა გზებს, მაშინ დიდა იურისპრუდენციის ნაციონალური პარტიკულარიზაციის რისკი. ამან შეიძლება განაპირობოს სხვადასხვა გარემოების აღრე-

ვა, გაუმართლებელი მოქმედება და მათ შესაბამისად შემდგომი იურისტთა თაობის ჩამოყალიბება. ამიტომ იურიდიული განათლების ევროპეიზაცია საჭიროებს ისეთი საგნების გაძლიერებას, რომლებიც გამოირჩევა არა მხოლოდ თავიანთი ძირითადი სპეციფიკით, არამედ თანდაყოლილი ინტერნაციონალურობით.⁵

აქვე აღსანიშნავია, რომ ეროვნული კანონმდებლობის მისადაგება ევროპულ მოთხოვნებთან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა როგორც სამართლებრივი ბაზის განვითარების, ისე ევროპასთან დაახლოების თვალსაზრისით.

საინტერესოა სამართლებრივ სისტემებს შორის განსხვავების მოკლედ წარმოჩენა, რათა განისაზღვროს, რომელი სამართლებრივი ოჯახისთვის დამახასიათებელი ნიშნები გვხვდება საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობაში ამჟამინდელი მდგომარეობის მიხედვით.

საერთოდ, კონტინენტური ევროპის სამართალი აღიარებს ხელისუფლების დანაწილების პრინციპს, საიდანაც გამომდინარეობს, რომ სასამართლო ხელისუფლებას არ აქვს კანონშემოქმედებითი საქმიანობის უფლებამოსილება. თუმცა, ინგლისურ-ამერიკული სამართალი მიიჩნევს, რომ სამართალი ისაა, რასაც ასეთად მოსამართლე ჩათვლის.⁶

კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებში სამართლის უმთავრეს წყაროდ განიხილება კანონმდებლობა. დიდი სფეროები სისტემატურად კოდიფიცირდება და გარკვეულ სისტემას ეფუძნება. კოდექსი არაა კონკრეტული ურთიერთობების მომწესრიგებელი სპეციალური ნორმების ერთობლიობა; ის არეგულირებს პირებს შორის ურთიერთობებს ზოგადი დათქმებისა და პრინციპების დახმარებით, რათა იყოს ყოვლისმომცველი და გავრცელდეს ყველა საგანზე. რაც შეეხება საერთო სამართალს, ამ შემთხვევაში მოსამართლე ორიენტირებულია ცალკეულ შემთხვევებზე და მისთვის სახელმძღვანელოა პრეცედენტები. საერთო სამართალი ამ გადაწყვეტილებებს განიხილავს სამართლის

1 Kennedy, D., (2002). The Politics and Methods of Comparative Law, The Common Core of European Private Law, Essays on the Project, Mattei U., Bussani M. (eds.), Hague, p. 143.

2 დაწვრ. იხ. Chanturia, L., (2010). Die Europäisierung des georgischen Rechts – bloßer Wunsch oder große Herausforderung? In Rabels Zeitschrift, Band 74, Heft 1, S. 154-181.

3 Zimmermann, R., (2006). Die Europäisierung des Privatrechts und die Rechtsvergleichung, Schriftenreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin, Heft 179, Berlin, S. 47.

4 Kötz, H., (1993). Europäische Juristenausbildung, Zeitschrift für Europäisches Privatrecht, 1, 1993, 268 ff.

5 Zimmermann, R., (2006). Die Europäisierung des Privatrechts und die Rechtsvergleichung, Schriftenreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin, Heft 179, Berlin, S. 19.

6 ხუბუა, გ. (2004). სამართლის თეორია, თბ., 132.

წყაროდ. საერთო სამართლის ქვეყნებში მიღებული გადაწყვეტილება შესასრულებლად სავალდებულოა არა მხოლოდ ამ ურთიერთობის მხარეებისთვის, არამედ უნდა იყოს დაცული მომავალში წარმოშობილ ანალოგიურ საქმეებში. ფაქტობრივად, საერთო სამართალი მოიცავს ყველა იმ წესს, რომელიც შეიძლება განზოგადდეს სასამართლო გადაწყვეტილებებიდან.⁷ შესაბამისად, კონტინენტური ევროპის სამართალს ახასიათებს დედუქციური აზროვნების წესი: სამართლებრივი დავები გადაწყდება სისტემატიზებული კოდექსიდან შესაბამისი წეს(ებ)ის გამოყენებით. საერთო სამართლისთვის იმანენტურია ინდუქციური აზროვნების სტილი: დავები წყდება ისეთი საქმეების მოძიებით, რომლებიც ეფუძნება ანალოგიურ ფაქტებს.⁸

მართალია, ქართული სამართალი კონტინენტური ევროპის სამართლის ოჯახის წევრია, მაგრამ აშკარაა საერთო სამართლის ტენდენციების აღიარებაც. მაგალითად, სულ უფრო და უფრო მეტი მნიშვნელობა ენიჭება სასამართლო პრეცედენტებს, ასევე, შემოდის კაზუსტიკური აზროვნების წესიც. კერძო სამართლის კანონმდებლობის განვითარების ეტაპების შეფასება 90-იანი წლებიდან დღემდე მოგვცემს შედარებით ზუსტ სურათს იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად და რა მიმართულებით ვითარდებოდა ის; რომელი სამართლის გამოცდილების გაზიარება ედო საფუძვლად სხვადასხვა საკანონმდებლო ცვლილებას.

ამდენად, ევროპეიზაციის პროცესში არსებითია ევროპული დირექტივების, ღირებულებების, იურიდიული განათლებისა და სხვა გარემოებების გათვალისწინება. თუმცა ჩნდება კითხვა: როგორია ევროპული სამართლის გამოყენების ფარგლები – საჭიროა მისი გამოყენების შეზღუდვა, თუ ვერტიკალურად და უპირობოდ უნდა იყოს გათვალისწინებული?

ამაზე იმსჯელა გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლომ და განმარტა, რომ ევროპული სამართლის გამოყენება მნიშვნელოვანია

ეროვნული სამართლის განვითარებისთვის, თუმცა აუცილებელია გარკვეული ფარგლების დაცვა. საქმე ისაა, რომ ევროპულ კავშირში გაერთიანებულია დამოუკიდებელი სახელმწიფოები და სწორედ ეროვნულ საკანონმდებლო ხელისუფლებას აკისრია პასუხისმგებლობა – ევროპული კანონმდებლობის გამოყენებისას არ შელახოს სახელმწიფოს სუვერენიტეტი. აქედან გამომდინარე, სასამართლომ განმარტა, რომ ამ პროცესში აუცილებელია ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს დარჩეთ თავისუფალი სივრცე ეკონომიკური, კულტურული და სოციალური პოლიტიკის განსაზღვრისთვის.⁹

ქართული კერძო სამართლის სათავეებთან

მე-20 საუკუნის 90-იან წლებში საქართველო იდგა არჩევანის წინაშე – მონაწილეობა მიეღო დსთ-ის მოდელური კოდექსის შემუშავებელ ჯგუფში ან გერმანელებთან ეთანამშრომლა. საბოლოო არჩევანი შეჩერდა ევროპელებზე. სამოქალაქო კოდექსის დახმარებით, საქართველო ეზიარებოდა დასავლეთის კულტურულ სამყაროს და განვითარებულ სამართლებრივ კულტურას.¹⁰ 1991 წელს შეიქმნა სამოქალაქო კოდექსის შემუშავებელი სამთავრობო კომისია პროფესორ სერგო ჯორბენაძის ხელმძღვანელობით, რომელმაც შემოკრიბა, ძირითადად, თავისი მოწაფე პროფესორები: ლადო ქანტურია, ზურაბ ახვლედიანი, რომან შენგელია, ბესარიონ ზოიძე. კოდექსის შემუშავებელმა კომისიამ სრული შემადგენლობით თითქმის სამი წელი იმუშავა.¹¹ მიუხედავად 1992-1994 წლების სამოქალაქო ომისა, კომისიას მუშაობა არ შეუწყვეტია.¹²

7 Dainow, J. (1966). The Civil Law and the Common Law: Some Points of Comparison, The American Journal of Comparative Law, Vol. 15 (3), 424-425.

8 Brouwer, R., (2018). On the Meaning of 'System' in the Common and Civil Law Traditions: Two Approaches to Legal Unity, Utrecht Journal of International and European Law, 34(1), p. 53.

9 BVerfGE 123, 267 ff.; ყალიჩავა, კ., (2017). ქართული ადმინისტრაციული სამართლის ევროპეიზაცია ევროინტეგრაციის ქრილში – წარსულის გამოცდილება და მომავლის პერსპექტივები, „სამართლის ჟურნალი“, N2, 289.

10 ქანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 20-21.

11 ზოიძე, ბ., (2005). ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, თბ., 15-18.

12 ჯორბენაძე, ს., (1994). საქართველოს რესპუბლიკის მომავალი სამოქალაქო კოდექსის ძირითადი პრობლემები, სამართლის რეფორმა საქართველოში, თბ., 139.

1993 წლიდან დაიწყო ინტენსიური კონსულტაციები გერმანულ კოლეგებთან, ბრემენის უნივერსიტეტის პროფესორ როლფ კნიპერის ხელმძღვანელობით. საქართველოს პრეზიდენტი საკანონმდებლო ინიციატივით შევიდა პარლამენტში, რომელმაც 1997 წლის 26 ივნისს ერთხმად მიიღო სამოქალაქო კოდექსი – პირველი სამოქალაქო კოდექსი დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიაში.¹³

საბოლოოდ, გერმანული კერძო სამართლის მსგავსად, ქართულ კერძო სამართალში გაერთიანდა ზოგადი კერძო სამართალი (სამოქალაქო სამართალი) და კერძო სამართლის სპეციალური დარგები, რომლებიც კონკრეტული ურთიერთობების მოწესრიგების განსაკუთრებულ წესებს მოიცავს.¹⁴ ეს იდეა გაზიარებულია ქართულ სამართალში. აღნიშნულის სამართლებრივ საფუძველს იძლევა სამოქალაქო კოდექსი და კერძო სამართლის სხვა კანონები.¹⁵

საქართველოს სასამართლო პრაქტიკაც აღიარებს ამ კონცეფციას. მაგალითად, საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე აღნიშნა, რომ ქართული სამოქალაქო სამართალი ზოგადი კერძო სამართალია. სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ინსტიტუტების მოქმედება არ შემოიფარგლება მხოლოდ სამოქალაქო სამართლით და ვრცელდება კერძო სამართლის სხვა დარგების მიმართაც.¹⁶ განსაკუთრებით ეს ეხება სამოქალაქო სამართლის შესავალ ნაწილს, რადგან აწესრიგებს კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის ისეთ ინსტიტუტებს, როგორცაა პირები, გარიგებები, ვადები და სხვა. მაშასადამე, შრომითი ურთიერთობების იმ საკითხების მიმართ, რომლებსაც შრომის კოდექსი არ არეგულირებს, გამოიყენება სამოქალაქო სამართლის ზოგადი დებულებები.¹⁷

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი დაეფუძნა პანდექტური სამართლის სისტემას, რადგან ცალკე გამოიყო სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი და ცალკე – სამოქალაქო სამართლის სპეციალური ნიგნები. ამ გზით სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილის დებულებები ვრცელდება სამოქალაქო სამართლის სპეციალური დარგების მიმართაც,¹⁸ თუ სპეციალური ნორმა არ ადგენს განსხვავებულ მოწესრიგებას.

პირების სამართლებრივ მდგომარეობასთან დაკავშირებით საქართველომ გაატარა მნიშვნელოვანი რეფორმა და ეროვნული კანონმდებლობა დაახლოვა შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების გაეროს კონვენციას, რომლის რატიფიკაციაც 2013 წლის 26 დეკემბერს მოახდინა. შედეგად, სსკ-ში 2015 წელს შევიდა საკანონმდებლო ცვლილება,¹⁹ რომლითაც, ნაცვლად ტერმინისა „გონებასუსტი“, გაჩნდა ტერმინი „ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონე პირი“ (მხარდაჭერის მიმღები); დადგინდა, რომ მხარდაჭერის მიმღებად ჩაითვალოს პირი, რომელიც, ფსიქიკური, გონებრივი ან/და ინტელექტუალური დარღვევების მიუხედავად, ითვლება ქმედუნარიანად. შესაბამისად, მას მიენიჭა საკუთარი სამოქალაქო უფლება-მოვალეობების განხორციელების შესაძლებლობა. თუმცა, თუ მხარდაჭერის მიმღებს თავისი ნებისა და მოქმედების განსახორციელებლად ამა თუ იმ ურთიერთობაში დასჭირდა დახმარება (მხარდაჭერა), მას ენიშნება მხარდამჭერი დახმარების მიზნით.²⁰

ამასთან, სსკ-ში გვხვდება ტერმინი „პირადი ურთიერთობები“. ძველი რეჟიმის (საქართველოს სსრ) სამოქალაქო კანონმდებლობა იყენებდა შინაარსობრივად მსგავს ტერმინს „პირადი არაქონებრივი ურთიერთობები“. ამ კონტექსტში სამოქალაქო კანონმდებლო-

13 ჭანტურია, ლ., (2000). შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 33-34.
14 Perner, St., Spitzer, M., Kodek, G., (2014). Bürgerliches Recht, Lernen, Üben, Wissen, 4.Auflage, Wien, 4.
15 Rütters, B., Stadler, A., (2009). Allgemeiner Teil des BGB, 16.Auflage, Beck, München, Rn.2 ff.; ჭანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 14-15.
16 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2001 წლის 20 ივნისის N3კ/461-01 გადაწყვეტილება.
17 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის

2007 წლის 26 ივნისის Nას-132-475-07 გადაწყვეტილება.
18 ჭანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 43.
19 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, საკანონმდებლო ცვლილება, 2015 წლის 20 მარტის კანონი, N3339.
20 ბიჭია, მ., (2018). კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, მე-2 გამოცემა, თბ., 2018, 351-352.

ბით დაცულია პირადი უფლებები, რომელთა ობიექტები ადამიანისგან გაუყოფადია, ხოლო პირადი უფლებები, რომელთა ობიექტები სუბიექტისგან განცალკევებადია (სახელი, გამოსახულება, პერსონალური მონაცემები და სხვა), დარეგულირებულია. მიუხედავად ამისა, სსკ-ის 1-ელ მუხლში დაცულ და რეგულირებულ ურთიერთობებზე კერძოსამართლებრივი ზემოქმედება გადმოცემულია ერთი ტერმინით – „მონესრიგება“.²¹ ამასთან, თუ დასავლეთის ქვეყნებმა (გერმანია, საფრანგეთი) მხოლოდ სამოსამართლო სამართლის შედეგად შექმნეს პირადი არაქონებრივი უფლებების ინსტიტუტი, საქართველომ იგი საკანონმდებლო წესით განამტკიცა. საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში პირადი არაქონებრივი უფლებების წრე განისაზღვრა სინგულარული პრინციპის საფუძველზე, პიროვნული უფლებების დაცვა კი დაეფუძნა პიროვნების განზოგადების საწყისს. შესაბამისად, ის პიროვნული უფლებები, რომლებიც სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილიდან მე-18 მუხლში არაა ჩამოთვლილი, შეიძლება შეივსოს და დაცულ იქნას დელიქტური სამართლის უზოგადესი ნორმით – სსკ-ის 992-ე მუხლით. ამასთან, გერმანიაში მოქმედებს „არაქონებრივი ზიანის კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში ანაზღაურების“²² წესი, რაც გაზიარებულია საქართველოში, თუმცა გერმანია საკანონმდებლო ცვლილებისა და გსკ-ის 823-ე მუხლის ფარგლებში „ზოგადი პიროვნული უფლების“ აღიარების საფუძველზე ადგას არამატერიალური ზიანის ანაზღაურების გაფართოების გზას. ქართული ცივილისტიკა ძნელად ეგუება ასეთ სიახლეებს. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, საქართველოშიც გაფართოვდეს არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების შემთხვევები მეცნიერული ცოდნისა და გერმანიის გამოცდილების გათვალისწინებით.²²

სსკ-ის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილში შევიდა ისეთი ცვლილება, რომელმაც კოდექსის ეს

21 ნინიძე, თ., (2013). სამოქალაქო კოდექსის პირველი მუხლის სტრუქტურა, აკაკი ლაბარტყავას 80 წლისადმი მიძღვნილ საიუბილეო კრებულში (რედ. ჭანტურია ლ.), თბ., 167-169.

22 იხ. ბიჭია, მ., (2017). პირადი უფლებების ხელყოფისთვის არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების ქართული მოდელის შესაბამისობა ევროპულ სტანდარტებთან, „სამართლის ჟურნალი“, N1, 23-25; ბიჭია, მ., (2012). პირადი ცხოვრების დაცვა საქართველოს სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, თბ., 330.

ნაწილი უფრო მეტად დაახლოვდა ამერიკულ სამართალს. მაგალითად, ზოგიერთ ქვეყანაში, მათ შორის აშშ-ში, ცილისწამება არ იწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას. საქართველომაც გაიზიარა ეს მიდგომა. მიღებულ იქნა კანონი „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“, რომელმაც მტკიცების ტვირთის შებრუნებით მოსარჩელეს დააკისრა მოვალეობა, ამტკიცოს მის მიმართ გავრცელებული ცნობების სინამდვილესთან შეუსაბამობა. ეს აშშ-ის სამართლის გავლენაზე უნდა მიუთითებდეს. ამ კანონმა შემოიღო საჯარო პირის ცნება, გამოკვეთა ფაქტისა და აზრის გამიჯვნის აუცილებლობა და სხვა. შესაბამისად, კანონმა გაითვალისწინა გამოხატვის თავისუფლების ისეთი სტანდარტები, რომლებიც ევროპულ და ამერიკულ სამართალში აღიარებულ ნორმებს უახლოვდება.²³ ამდენად, კანონით „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ უფრო მეტად ამერიკული სამართლის ტენდენციები აისახა და გამოხატვის თავისუფლება ძალიან გაფართოვდა. თუმცა საყურადღებოა ის, რომ საქართველო კონტინენტური ევროპის სამართლის ოჯახის წევრია და საქართველოს კონსტიტუციით ღირსების დაცვის უფრო მაღალი სტანდარტია აღიარებული.²⁴ შესაბამისად, მიმდინარე კანონმა პირიქით, უნდა გაამყაროს კონსტიტუციური ნორმა და ურთიერთობები უნდა მოაწესრიგოს, ეროვნული სამართლის თავისებურებების გათვალისწინებით.

საერთაშორისო ვალდებულების გათვალისწინებით, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსს დაემატა მე-18¹ მუხლი (პერსონალური მონაცემების მიღების უფლება) და პერსონალური მონაცემების მოქცევა კერძოსამართლებრივი დაცვის ფარგლებში.²⁵ თუმცა ეს მუხლი არ შეიცავს ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ უფლების შელახვისას რომელი მოთხოვნების წარდგენა შეუძლია დაზარალებულს. შესაბამისად, მართალია, სსკ-ში აისახა პერსონალური მონაცემების მიღება, მაგრამ

23 კინწურაშვილი, თ., რამიშვილი, ლ., კოტეტიშვილი, ი., (2005). გამოხატვის თავისუფლება, მე-2 ტომი, თბ., 20.

24 იხ. ბიჭია, მ., (2012). პირადი ცხოვრების დაცვა საქართველოს სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, თბ., 180-181.

25 „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2008 წლის 14 მარტის N5919 კანონზე (განმარტებითი ბარათი).

რადგან კანონი, გარდა იმისა, რომ უნდა იყოს ნათელი და ზუსტი, ასევე, უნდა შეიცავდეს ქმედით სანქციებს, საკანონმდებლო ცვლილებით ევროპული სტანდარტები ნაწილობრივ იქნა გათვალისწინებული.²⁶

შემდეგ სამოქალაქო კოდექსში მოდის იურიდიული პირების შესახებ თავი. დსთ-ის მოდელური სამოქალაქო კოდექსისგან განსხვავებით, საქართველომ სამოქალაქო კოდექსში სრულყოფილად მოაწესრიგა იურიდიული პირების სამართლებრივი სტატუსი. იგულისხმება იურიდიული პირების კლასიფიკაცია კერძო სამართლისა და საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებად, რაც სიახლეა პოსტსაბჭოთა სივრცისთვის. ამასთან, განისაზღვრა, რომ საჯარო სამართლის ყველა იურიდიული პირი, უპირველესად კი სახელმწიფო, კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობს სხვების თანასწორად. ამ გზით ქართულმა სამოქალაქო კოდექსმა უარი თქვა საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა სივრცეში გაბატონებულ მოსაზრებაზე, რომ სახელმწიფო სამოქალაქო სამართლის განსაკუთრებული სუბიექტია. თუ სახელმწიფო ახორციელებს ისეთ განსაკუთრებულ უფლებამოსილებებს, როგორცაა კანონშემოქმედება ან საკუთრების ექსპროპრიაცია, მოცემულ შემთხვევაში ის ურთიერთობაში მონაწილეობს, როგორც საჯარო სამართლის იურიდიული პირი. შესაბამისად, ამ პირობებში მისი მოქმედებაც საჯაროსამართლებრივი ხასიათისაა (და არა სამოქალაქოსამართლებრივი).²⁷ 2006 წლის 25 მაისს სსკ-ში შევიდა ცვლილება – არაკომერციული იურიდიული პირების (კავშირებისა და ფონდების) რეგისტრაცია სასამართლოსა და იუსტიციის სამინისტროდან მთლიანად გადავიდა საგადასახადო ორგანოში. ამ გზით იურიდიული პირების სახელმწიფო და საგადასახადო რეგისტრაცია გაიგივდა ერთმანეთთან, რითაც რეგისტრაციამ უფრო საგადასახადო კონტროლის ფუნქცია შეიძინა, ვიდრე

კერძოსამართლებრივი მნიშვნელობა.²⁸

ცვლილება შეეხო უშუალოდ იურიდიულ პირებსაც. 2007 წლამდე სამოქალაქო კოდექსში იყო გათვალისწინებული კავშირისა და ფონდის, როგორც არაკომერციული იურიდიული პირების, შესახებ ნორმები, მაგრამ, 2006 წლის დეკემბრის საკანონმდებლო ცვლილებების მიხედვით, ეს დებულებები მთლიანად ამოღებულ იქნა კოდექსიდან. საქმე ისაა, რომ ცვლილებებამდე კანონმდებელი კავშირისა და ფონდს განსხვავებულ მოთხოვნებს უყენებდა. მაგალითად, თუ კავშირის დაფუძნება მოითხოვდა მინიმუმ ხუთი პირის არსებობას, ფონდი იყო ისეთი იურიდიული პირი, რომელსაც წევრები არ ჰყავდა. ამასთან, ფონდის დაფუძნებისთვის დამფუძნებელს ევალეობდა ფონდში ქონების იმ ოდენობით შეტანა, რაც აუცილებელი იყო ფონდის მიზნის მისაღწევად და სხვა. ვინაიდან ამ საკანონმდებლო ცვლილებით ეს შეზღუდვები არასამეწარმეო იურიდიული პირების მიმართ გაუქმდა, აზრი დაეკარგა არასამეწარმეო იურიდიული პირების ორი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის – კავშირისა და ფონდის არსებობას. შესაბამისად, არასამეწარმეო იურიდიული პირების კავშირად და ფონდად დაყოფის საჭიროებაც მოიხსნა.²⁹ მათ შესახებ ნორმების ამოღებით კანონმდებელმა გაითვალისწინა არასამეწარმეო იურიდიული პირის ერთიანი და ძალიან აბსტრაქტული „არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების“ ცნება. ეს, სავარაუდოდ, ამერიკული სამართლის გავლენით განხორციელდა.³⁰ შედეგად, სსკ-მ არ მოაწესრიგა ხელმძღვანელი ორგანოების სტრუქტურა და უფლებამოსილება, წევრთა უფლებები, ამ საკითხების დარეგულირება კი წესდებას მიანდო თავისუფალი შეხედულებისამებრ. სადავოა არაკომერციული იურიდიული პირების მოწესრიგების ასეთი ლიბერალური მიდგომა იქ, სადაც სამოქალაქო საზოგადოების ტრადიცია არ არსებობს და სამართლებრივი კულტურა დაბალია. ამ პი-

26 European Union Agency for fundamental Rights, Handbook on European data protection, Belgium, 2014, 118-119; ბიჭია, მ., (2020). საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-181 მუხლის სტრუქტურული ანალიზი, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, N1, 65-66.

27 ჭანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 30-31.

28 იქვე, 36.

29 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“, 2006 წლის 14 დეკემბრის №3967 კანონზე.

30 Hopt, K. J., Reuter, D., (2001). Stiftungsrecht in Europa: Eine Einführung, Stiftungsrecht und Stiftungsrechtsreform in Deutschland, den Mitgliedstaaten der Europäischen Union, der Schweiz, Liechtenstein und den USA, Heymanns, 2-4.

რობებში კანონმდებელი უნდა ცდილობდეს სწორედ დეტალურ სამართლებრივ რეგულირებას, რათა ნათელი და ამომწურავი იყოს თამაშის წესების შესახებ წარმოდგენა. ამიტომ იურიდიულ ლიტერატურაში სამართლიანად აღინიშნა, რომ სამოქალაქო კოდექსის ეს ნაწილი კვლავ უნდა გადაიხედოს.³¹

ამასთან, 2009 წელს ისევ შევიდა სსკ-ში ცვლილება, რის შემდეგაც იურიდიული პირების რეგისტრაცია საგადასახადო ორგანოდან გადავიდა იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში.³²

აქვე ვინაიდან საინვესტიციო კანონმდებლობა არ პასუხობდა საერთაშორისო პრაქტიკასა და ევროკავშირის ასოცირების ხელშეკრულების მოთხოვნებს, დაისვა საკითხი საინვესტიციო კანონმდებლობის ფუნდამენტური ცვლილების შესახებ. ამ ცვლილების მიზანი იყო კაპიტალის ბაზრის განვითარება და ეროვნული სამართლებრივი ჩარჩოს დაახლოება როგორც საერთაშორისო პრაქტიკასთან, ისე ევროპულ სტანდარტებთან.³³ „საინვესტიციო ფონდების შესახებ“ კანონის პროექტის მომზადებამ და ამ კანონპროექტით გათვალისწინებული ფონდების მარეგულირებელი ჩარჩოს იმპლემენტაციის ხელშეწყობამ განაპირობა სსკ-ში ცვლილება. 2020 წლის 14 ივლისს სსკ-ს დაემატა 49¹-ე და 49²-ე მუხლები,³⁴ რომლებიც ეხება ერთობლივ საინვესტიციო ფონდსა და საინვესტიციო ფონდის ქვეფონდს. ერთობლივი საინვესტიციო ფონდი არის ორგანიზაციული წარმონაქმნი, რომელიც იურიდიული პირი არაა. საინვესტიციო ფონდის ქვეფონდი ერთობლივი საინვესტიციო ფონდის ნაწილია.

სსკ-ში სტრუქტურულად შემდეგ გათვალისწინებულია გარიგების ცნება და ფორმა, საცილო და ბათილი გარიგებები, თანხმობა და წარმომადგენლობა გარიგებებში. ამას მოსდევს უფლების განხორციელების ფარგლები და წინაპირობები, ვადები და ხანდაზმულობა.

საკანონმდებლო ცვლილებები შეეხო გარიგებებსაც. მაგალითად, 2012 წლის 8 მაისამდე 55-ე მუხლში შედიოდა ორი ნაწილი: პირველი ეხებოდა გარიგების ბათილობას, თუ ამ გარიგებით დგინდებოდა აშკარა შეუსაბამობა გარკვეულ შესრულებასა და ამ შესრულებისათვის განსაზღვრულ ანაზღაურებას შორის, გარიგება კი იმიტომ დაიდო, რომ ერთ-ერთმა მხარემ გამოიყენა საბაზრო ძალაუფლება ან ხელშეკრულების მეორე მხარის მძიმე მდგომარეობა, ან გამოუცდელიობა (გულუბრყვილობა). 2012 წლის 8 მაისის საკანონმდებლო ცვლილების შედეგად 55-ე მუხლის პირველი ნაწილი გაუქმდა. ამის მიზეზი იყო ის, რომ მიიღეს „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“ ახალი კანონი, რომელმაც გაითვალისწინა ასეთი გარიგებები. მართალია, ამ კანონის მე-6 მუხლი არეგულირებს დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების შემთხვევებს, მაგრამ, როგორც იურიდიულ ლიტერატურაში აღინიშნა, ეს სსკ-ის 55-ე მუხლის პირველი ნაწილის გაუქმებას არ ამართლებს.³⁵

აქვე საყურადღებოა ხანდაზმულობის ვადის დენის შეჩერებასთან დაკავშირებული ცვლილება. საქმე ისაა, რომ სსკ-ის 132-ე მუხლში მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადის შეჩერება შესაძლებელი გახდა კიდევ ერთი საფუძვლით, კერძოდ, კერძო მედიაციის დაწყებით, რასაც ითვალისწინებს „მედიაციის შესახებ“ საქართველოს კანონი.³⁶

სანივთო სამართალი

ტრადიციული სისტემის გათვალისწინებით, სსკ-ში მეორე წიგნი მიეძღვნა სანივთო სამართალს, მესამე წიგნი კი – ვალდებულებით სამართალს. ლოგიკურად ჩაითვალა, პირველ რიგში, ქონებრივ სიკეთეთა სტატიკური ყოფიერების დარეგულირება სანივთო სამართალში, ხოლო შემდგომ – მათი შემეცნება დინამიკაში ვალდებულებითი სამართლის ნორმებით.³⁷

31 ჭანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 37.

32 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში შესული ცვლილება, 2009 წლის 3 ნოემბრის კანონი N1964.

33 „საინვესტიციო ფონდების შესახებ“ კანონი (რეგისტრაციის №07-2/453/9, ინიცირებული ვარიანტი, განმარტებითი ბარათი).

34 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2020 წ. 14 ივლისის №6814 კანონზე.

35 ჭანტურია, ლ., (2017). სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მუხლი 55, წიგნი I, თბ., 324-325.

36 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2019 წლის 18 სექტემბრის №4956 კანონზე.

37 Книпер, П., (2005). Закон и история, перевод с немецкого З. М. Ногайбай, Баден-Баден/Алматы, 205;

ქართული სანივთო სამართალი იწყება ქონების ცნებით. ასევე, ცალკე კარი ეთმობა მფლობელობას, რომელიც „წარმოიშობა ნივთზე ფაქტობრივი ბატონობის ნებითი მოპოვებით“ (სსკ-ის 155-ე მუხლის პირველი ნაწილი).

შემდეგი კარი ეძღვნება საკუთრების უფლებას. ქართული სანივთო სამართალი გაემიჯნა საბჭოურ სამართალს და პოსტსაბჭოთა სივრცეში უმტკივნეულოდ მოახერხა მისი გავლენის დაძლევა. ყველაზე მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა კერძო საკუთრების აღიარება. საქართველო იყო ერთ-ერთი პირველი ქვეყანა, რომელმაც უარი თქვა საკუთრების ფორმებზე და კონსტიტუციაში განამტკიცა საკუთრების ერთიანობის ნორმატიული ფორმულა, რაც გახდა არადისკრიმინაციული საკუთრებითი წესრიგის ჩამოყალიბების საფუძველი.³⁸ ეს უდავოდ ქართული კერძო სამართლის დიდ მიღწევად უნდა ჩაითვალოს.

ქართული სანივთო სამართლის ნაწილად ჩაითვალა სამეზობლო სამართალი, რომლის მიზანია სამეზობლო დავების გადაწყვეტა და მშვიდობიანი თანაცხოვრების უზრუნველყოფა. სსკ-ის ღირსებაა ის, რომ სამეზობლო სამართლის თავი შეიცავს სამეზობლო ურთიერთობების მომწესრიგებელ ნორმებს და ისინი არაა ფრაგმენტულად მიმოფანტული. ნორმების ასეთი სისტემატიზაცია უცხო იყო საბჭოთა პერიოდის სამართლისთვის.³⁹

2015 წლის დეკემბრამდე მესაკუთრეს შეეძლო, კანონით გათვალისწინებული საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტი წარედგინა და ამ გზით აღეკვეთა უძრავ ნივთზე საკუთრების შელახვა, ამისთვის კი არ იყო აუცილებელი სასამართლო გადაწყვეტილება.

38 შოიძე, ბ., (2016). საკუთრების უფლების ევოლუცია ქართულ სამართალში, 2015 წლის 5-6 ნოემბრის საერთაშორისო კონფერენციის მოხსენებების კრებული: „საკუთრება და სამართლებრივი სტაბილურობა: საკუთრების ცნების ტრანსფორმაცია“, თბ., 107.

39 იხ. შოიძე, ბ., (2016). საკუთრების უფლების ევოლუცია ქართულ სამართალში, 2015 წლის 5-6 ნოემბრის საერთაშორისო კონფერენციის მოხსენებების კრებული: „საკუთრება და სამართლებრივი სტაბილურობა: საკუთრების ცნების ტრანსფორმაცია“, თბ., 107-120; ზარანდია, თ., (2016). სანივთო სამართლის საფუძველები, თბ., 207-217.

39 ზარანდია, თ., (2018). სამეზობლო სამართალი და კერძოსამართლებრივი თემის ვალდებულების შინაარსი ქართულ სამართალში, „სამართლის ჟურნალი“, N2, 6, 17.

თუმცა აქედან კანონი უშვებდა გამონაკლისს, როცა სავარაუდო ხელმყოფი წარადგენდა უძრავ ნივთზე საკუთრების, მართლზომიერი მფლობელობის ან/და სარგებლობის დამადასტურებელ წერილობით დოკუმენტს. 2015 წლის 11 დეკემბერს განხორციელდა საკანონმდებლო ცვლილება, რომლითაც აღდგა ნორმის თავდაპირველი ვერსია და ამოღებულ იქნა ნორმის მესამე ნაწილი (ე.წ. „საპოლიციო გამოსახლება“, 2006 წლის 8 დეკემბრის ცვლილება). ეს აიხსნება იმით, რომ საპოლიციო გამოსახლების ინსტიტუტი ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციას, რომლითაც დაუშვებელია სხვის საცხოვრებელ ბინასა და სხვა მფლობელობაში მფლობელ პირთა ნების საწინააღმდეგოდ შესვლა, ასევე, ჩხრეკა, თუ ამაზე არაა სასამართლოს გადაწყვეტილება ან ეს არ იყო კანონით დადგენილი გადაუდებელი აუცილებლობა. ამდენად, 2015 წლის 11 დეკემბრის აღნიშნული საკანონმდებლო ცვლილება მისასალმებელია.⁴⁰

სსკ-ში ცალ-ცალკე გათვალისწინებულია მოძრავ და უძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების შექმნის სხვადასხვა წესი. 2019 წლის საკანონმდებლო ცვლილების⁴¹ თანახმად, ბავშვის საკუთრებაში შემავალი უძრავი ნივთის განკარგვა შეუძლია მის მშობელს ან სხვა კანონიერ წარმომადგენელს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით, სასამართლოს თანხმობის საფუძველზე. იგივე წესი გამოიყენება ბავშვის საკუთრებაში არსებული მოძრავი ნივთის დროსაც, თუ ეს მოძრავი ნივთი 1000 ლარზე მეტი ღირებულებისაა. საქმე ისაა, რომ ამ ცვლილებამდე არ იყო გათვალისწინებული არასრულწლოვნის საკუთრების უფლების გასხვისებაზე სასამართლო კონტროლის მექანიზმი. ეს, თავის მხრივ, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვას სათანადოდ ვერ უზრუნველყოფდა. შესაბამისად, ამ ცვლილებით სამოქალაქო კოდექსი ეს დებულება შესაბამისობაში მოვიდა ბავშვის უფლებათა კოდექსთან.⁴²

საკანონმდებლო ცვლილება შეეხო უძრავი ნივთის შექმნას. საქმე ისაა, რომ 2006 წლის

40 თოთლაძე, ლ., (2018). სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მუხლი 172, წიგნი მე-2, თბ., 80.

41 სამოქალაქო კოდექსი, საკანონმდებლო ცვლილება, 2019 წ. 20 სექტემბრის კანონი №5013-ის.

42 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“ 2019 წლის 13 თებერვლის №5013-ის კანონზე.

29 დეკემბრის ცვლილებამდე უძრავი ნივთის შეძენისას უნდა დამოწმებულიყო გარიგება სანოტარო წესით და შემძენი აღრიცხულიყო საჯარო რეესტრში. 2006 წლის 8 დეკემბრის ცვლილების მიხედვით, უძრავი ქონების შეძენა მოითხოვს მხარეებს შორის წერილობითი შეთანხმებასა და შემძენის საკუთრების უფლების რეგისტრაციას საჯარო რეესტრში (სსკ-ის 183-ე მუხლის პირველი ნაწილი). ეს ცვლილება მიზნად ისახავდა ნაკლები დანახარჯებით სანოტარო მოქმედების განხორციელების გარეშე, საჯარო რეესტრში უძრავი ნივთის რეგისტრაციის პროცესის გამარტივებას – „ერთი სარკმლის“ პრინციპის დანერგვას. ნოტარიუსის მიერ სანოტარო მოქმედების განხორციელება მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს ატარებდა და მას იმიტომ მიმართავდნენ, რომ კანონი ასეთ მოვალეობას აკისრებდა. ნოტარიუსიც ამ ფორმალობას ასრულებდა მომსახურების საფასურის მიღების მოტივაციით, რაც პირთა გულისწყრომას იწვევდა. ამასთან, დოკუმენტაციის მოძიებიდან გარიგების სანოტარო დადასტურებამდე პროცესი საკმაოდ დიდ დროს საჭიროებდა. შესაბამისად, ამ შემთხვევაში გამოირიცხებოდა სავალდებულო წესით სანოტარო მოქმედების შესრულება (გარიგების დადასტურება) და ის ნებაყოფლობით ხასიათს შეიძენდა, ანუ სურვილისამებრ ნოტარიუსს მიმართავდნენ მის მიერ დადებულ გარიგებაზე ხელმოწერის დასადასტურებლად. ამდენად, ამ ცვლილების ძირითად პრინციპთაგან აღსანიშნავია: ა. მხარეები შეთანხმებას ხელს მოაწერენ უშუალოდ მარეგისტრირებელ ორგანოში, სადაც დოკუმენტაციის მიმღები დაადგენს მხარეთა ვინაობას და ხელს მოაწერენ მისი თანდასწრებით. მხარეთა მიერ გარიგებაზე ხელმოწერის მომენტიდან წარმოიშობა უძრავ ნივთზე რეგისტრაციის მოთხოვნის უფლება; ბ. მხარეებს არ მოუწევთ უძრავ ნივთზე საჯარო რეესტრიდან ამონაწერისა და ყადაღის ცნობის აღება, რადგან ეს ინფორმაცია ადგილზევე იქნება ელექტრონულ ბაზაში, რომელსაც დოკუმენტაციის მიღებამდე გადაამოწმებს მარეგისტრირებელი ორგანოს უფლებამოსილი პირი; გ. სარეგისტრაციო სამსახურის უფლებამოსილ პირს ევალება, მხოლოდ განსაზღვროს, განკარგავს თუ არა ნივთს მისი მესაკუთრე და დაადასტუროს გარიგებაზე ხელმოწერის ფაქტი. ამ შემთხვევაში დადასტურებას გულისხმობს სარეგისტრაციოდ დო-

კუმენტის მიღება (და არა სპეციალური აქტის შედგენა). ამ გზით კანონმდებელმა გარიგების შინაარსზე პასუხისმგებლობა მთლიანად გარიგების მხარეებს დააკისრა.⁴³ იურიდიულ ლიტერატურაში არის მოსაზრება, რომ ამ ცვლილებით საფრთხე დაემუქრა სამართლებრივ უსაფრთხოებასა და სტაბილურობას. ამიტომ პირები სიფრთხილეს იჩენენ და უძრავ ქონებასთან დაკავშირებულ გარიგებებს კვლავ ნოტარიუსებთან ამოწმებენ. რეგისტრირებულ გირავნობასა და იპოთეკასთან დაკავშირებით გაუქმდა ხელშეკრულების სანოტარო წესით დამოწმების წესიც, რაც მრავალი პრობლემის მიზეზი შეიძლება გახდეს.⁴⁴

ამასთან, სსკ-ში არ იყო დადგენილი ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის ცნება და ფორმები. ასევე, არაეფექტურად განიხილებოდა ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის ინსტიტუტი, საქმიანობის წარმართვის წესის გათვალისწინებით. ამიტომ 2007 წლის 11 ივლისს მიიღეს კანონი „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“, რისი მიზანიც იყო ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის მიერ საკუთარი ქონების ექსპლუატაციისა და განვითარებისთვის ეფექტური სამართლებრივი პირობების უზრუნველყოფა. ამან ლოგიკურად განაპირობა სამოქალაქო კოდექსში მრავალბინიან სახლში ბინის საკუთრების მომწესრიგებელი ნორმების (210-232-ე მუხლები) გაუქმება.⁴⁵

შემდეგ სსკ-ში გვხვდება სხვისი საკუთრებით შეზღუდული სარგებლობის საშუალებები: აღნაგობა, სერვიტუტი და უზუფრუქტი. 2010 წლამდე აღნაგობის ვადა მხარეთა შეთანხმებით არ უნდა ყოფილიყო 59 წელზე მეტი. თუმცა 2010 წლის 27 აპრილს სსკ-ში შევიდა საკანონმდებლო ცვლილება⁴⁶ და გაიზარდა ეს ვადა, კერძოდ, განისაზღვრა, რომ აღნაგობის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 99 წელს (სსკ-ის 233-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

2005 წლის 30 ივნისს ცვლილება შეეხო გირავნობას. მანამდე რედაქცია შეიცავდა მხოლოდ „მოთხოვნაზე“ მითითებას და არ კონ-

43 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2006 წლის 8 დეკემბრის №3879-III კანონზე.

44 ჭანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 38.

45 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“ 2007 წლის 11 ივლისის №5278-რს კანონზე.

46 „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2010 წლის 27 აპრილის კანონი N2978-III.

კრეტდებოდა, იყო ეს მოთხოვნა ფულადი თუ არაფულადი (254-ე მუხლის პირველი ნაწილი). საკანონმდებლო ცვლილებით დაზუსტდა, რომ მოძრავი ნივთის ან არამატერიალური ქონებრივი სიკეთის გამოყენება შესაძლებელია როგორც ფულადი, ისე არაფულადი მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებად. ამასთან, კანონმდებელი ძველ რედაქციაში არ გამოყოფდა მფლობელობით და რეგისტრირებულ გირავნობას, მაგრამ საკანონმდებლო ცვლილების საფუძველზე, კოდექსში უშუალოდ აისახა გირავნობის ეს სახეები.⁴⁷ ასევე, 2006 წლის 29 დეკემბერს სსკ-ში შევიდა ცვლილება, რომელიც შეეხო სატრანსპორტო საშუალების გირავნობას. საქმე ისაა, რომ მანამდე მოძრავ ნივთს, მათ შორის მექანიკურ სატრანსპორტო საშუალებას, არეგისტრირებდა საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო, თუმცა ამ ქონებაზე უფლებრივი შეზღუდვა შეიძლება იმავდროულად დაერეგისტრირებინა საქართველოს შინაგან საქმეთა ორგანოებს. შესაბამისად, აშკარად იკვეთებოდა სახელმწიფო ორგანოების ფუნქციების პარალელიზმი და დუბლირება. ამიტომ საკანონმდებლო ცვლილებით მექანიკურ სატრანსპორტო საშუალებებზე გირავნობის მარეგისტრირებელ ორგანოდ (საჯარო რეესტრის ნაცვლად) იქცა შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამისი სტრუქტურული ერთეული.⁴⁸ ამდენად, ავტომანქანებსა და სხვა სატრანსპორტო საშუალებებზე გირავნობის წარმოშობისთვის დადგინდა სანოტარო წესით დამოწმებული საბუთისა და მისი რეგისტრაციის აუცილებლობა სსიპ – საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მომსახურების სააგენტოში (სსკ-ის 258-ე მუხლის მე-4 ნაწილი).

ამავე დროს, კანონმდებელმა სსკ-ის 254-ე მუხლს დაამატა მე-4 ნაწილი იმის შესახებ, რომ გირავნობა, რომელიც არაფულად მოთხოვნას უზრუნველყოფს, მხოლოდ მაშინ განიხილება ნამდვილად, თუ ის შეიძლება ფულადი ფორმით გამოიხატოს.

თუ სსკ-ით განისაზღვრებოდა იპოთეკის წარმოშობა მხოლოდ ვალდებულების უძრავი ნივთის უზრუნველყოფისას, 2008 წლის 30 დეკემბრის „საჯარო რეესტრის შესახებ“ კანონით

ნით შესაძლებელი გახდა აღნაგობის უფლების იპოთეკით დატვირთვა („საჯარო რეესტრის შესახებ“ კანონის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი).⁴⁹

გარდა ამისა, 2007 წლამდე სსკ-ის მე-300 მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, იპოთეკით დატვირთული უძრავი ნივთი შეიძლება გადასულიყო კანონით დადგენილ საფუძველზე კრედიტორის (იპოთეკარის) საკუთრებაში, თუ ეს პირდაპირ გათვალისწინებული იქნებოდა იპოთეკის ხელშეკრულებით. 2013 წლის 25 დეკემბრის ცვლილებით, ამ ნორმით განისაზღვრა, რომ თუ იპოთეკით დატვირთული უძრავი ნივთის მესაკუთრემ გააჭიანურა იპოთეკით უზრუნველყოფილი მოთხოვნის დაკმაყოფილება, იპოთეკით დატვირთული უძრავი ნივთი გადავა კრედიტორის (იპოთეკარის) საკუთრებაში იმ შემთხვევაში, როდესაც კრედიტორი (იპოთეკარი) და იპოთეკით დატვირთული უძრავი ნივთის მესაკუთრე ამაზე ერთობლივ განცხადებას წარადგენენ მარეგისტრირებელ ორგანოში.⁵⁰

სსკ-ში 2010 წლის 1 აპრილიდან ძალაში შევიდა სსკ-ის 302-ე მუხლის მე-3¹ ნაწილი, რომლის თანახმად, კრედიტორისა და მესაკუთრის წერილობითი გარიგებით მხარეებს შეუძლიათ განსაზღვრონ, რომ იპოთეკით დატვირთული უძრავი ნივთის კრედიტორისათვის გადაცემა და რეალიზაცია შეიძლება დაეფუძნოს ნოტარიუსის მიერ გაცემულ სააღსრულებო ფურცელს. ამ დროს მხარეთა შეთანხმება სავალდებულო ფორმით ნოტარიულად დადასტურებას მოითხოვს.

ვალდებულებითი სამართალი

სსკ-ში შემდეგი წიგნი ეძღვნება ვალდებულებით სამართალს, რომელსაც აქვს ზოგადი და კერძო ნაწილი. ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი ეხება ვალდებულების ცნებას, ვალდებულების შესრულების, დარღვევის, შეწყვეტის საფუძვლებს და სხვა.

47 ჭანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 34-35.

48 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“ 2006 წლის 29 დეკემბრის N4310-რს კანონზე.

49 „საჯარო რეესტრის შესახებ“ კანონი, 2008 წ. 19 დეკემბერი, N820-IIIს.

50 „სსკ-ში ცვლილების შეტანის“ შესახებ, 2013 წლის 25 დეკემბერი, N1864-რს; შოთაძე, თ., (2011). იპოთეკა, როგორც საბანკო კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალება, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2011, 178-179.

ქართველმა კანონმდებელმა ვალდებულებითი სამართლის წიგნი დაიწყო ვალდებულების ცნებით. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – გსკ-ის) გამოცდილების გათვალისწინებით, ანალოგიური იდეა აისახა სსკ-ის 316-ე პირველ ნაწილში, რომლის მიხედვით, „ვადებულების ძალით კხედიგოხი უფლებამოსილია, მოსთხოვოს მოვადეს ხაიმე მოქმედების შესხუდება. შესხუდება შეიძლება გამოიხატოს მოქმედებისგან თავის შეკავებაშიც“.⁵¹

კანონმდებელმა გაითვალისწინა ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი, რომელიც, ძირითადად, ხელშეკრულების დადებისა და შინაარსის განსაზღვრის თავისუფლების ფორმით გვხვდება. თუმცა, ამავე დროს, ხელშეკრულების თავისუფლებაში შეიძლება მოიაზრებოდეს ხელშეკრულების ტიპისა და ფორმის თავისუფლებებიც. მიუხედავად ამ თავისუფლების ფართო არეალისა, ის იზღუდება ხელშეკრულების დადების იძულების წესით, ანუ „კონტრაქტების იძულებით“. ასევე, ხელშეკრულების თავისუფლება შეზღუდულია ხელშეკრულების დადების აკრძალვით. მაგალითად, შრომის კოდექსის მიხედვით, იკრძალება არასრულწლოვანთან შრომითი ხელშეკრულების დადება ისეთი სამუშაოების განსახორციელებლად, რომლებიც სათამაშო ბიზნესს, ღამის გასართობ დაწესებულებებს, ეროტიკული და პორნოგრაფიული პროდუქციის, ფარმაცევტული და ტოქსიკური ნივთიერების დამზადებას, გადაზიდვასა და რეალიზაციას უკავშირდება (შრომის კოდექსის მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილი). ამასთან, ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრის თავისუფლება იზღუდება იმპერატიული ნორმებით. საქმე ისაა, რომ ამ ნორმების საფუძველზე, მხარეთა მიერ განსაზღვრულ პირობებს შეიძლება არ ჰქონდეთ იურიდიული ძალა, თუ მათი შინაარსი დაუნერგელ ან დაწერილ სამართლებრივ წესრიგს ეწინააღმდეგება; ამასთან, იმპერატიული ნორმები აწესებს გარკვეულ შეზღუდვებს და უზრუნველყოფს, რომ ხელშეკრულების დადების პროცესი კანონის მოთხოვნებს პასუხობდეს.⁵²

51 ზოიძე, ბ., (2005). ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, თბილისი, 276.

52 სვანაძე, გ., (2014). ხელშეკრულების თავისუფლება, წიგნში: „სახელშეკრულებო სამართალი“, რედ. გ. ჯუღელი, თბ., 102-105.

2006 წლის 8 დეკემბრის საკანონმდებლო ცვლილებით⁵³ სსკ-ის 323-ე მუხლი შეიცვალა და დადგინდა, რომ „ხელშეკრულება, რომელითაც ერთი მხარე იღებს მოვალეობას, უძრავი ნივთზე საკუთრება გადასცეს სხვას ან შეიძინოს იგი, უნდა დაიდოს წერილობით.“ ამ ცვლილებამდე სავალდებულო იყო ასეთი ხელშეკრულების სანოტარო წესით დამოწმება.

ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილში შედის სამი კარი: სახელშეკრულებო სამართალი, კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები და დელიქტური ვალდებულებები.

სახელშეკრულებო სამართალში გათვალისწინებულია ნასყიდობის, გაცვლის, ჩუქების, თხოვების, სესხისა და სხვა ხელშეკრულებები. მათ, ძირითადად, არ შეეხება ცვლილებები, თუმცა იყო რამდენიმე ხელშეკრულება, რომელთა მომწესრიგებელმა ნორმებმა მოდიფიცირება განიცადა. მაგალითად, 2011 წლამდელი რედაქციით, ლიზინგის ხელშეკრულებით ლიზინგის გამცემს ევალებოდა, ლიზინგის მიმღებისთვის გადაეცა გარკვეული ქონება სარგებლობის მიზნით შეთანხმებით დათქმული ვადით, ლიზინგის მიმღები მოვალე იყო, საზღაური გადაეხადა დადგენილი პერიოდულობით. ლიზინგის გამცემის მოვალეობა იყო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ქონების დამზადება ან შექმნა. ლიზინგის ხელშეკრულებით ლიზინგის მიმღებს შეიძლება დაეკისროს მოვალეობა ან მიენიჭოს უფლება, ხელშეკრულების ვადის გასვლის შემდეგ შეიძინოს ან დაიქირავოს ლიზინგის საგანი, თუ ხელშეკრულება საგნის სრული ამორტიზაციით არ მთავრდება. 2011 წლის 19 აგვისტოს კანონპროექტის მიხედვით, ცვლილებას განიცდის „ლიზინგის“ ცნება და ზუსტდება, რომ ლიზინგის მიმღებს ქონება გადაეცემა ამ ქონების შესყიდვის უფლებით ან ასეთი უფლების გარეშე. ამასთან, ყალიბდება სპეციალური პირობები, რომელთა დაცვითაც ხდება ლიზინგის მიმღების მიერ საზღაურის გადახდა შესაბამისი პერიოდულობით. ლიზინგის საგანს არ შეიძლება წარმოადგენდეს ფული, ფასიანი ქაღალდი, წილი ან პაი სამეწარმეო საზოგადოებაში (სსკ-ის 576-ე მუხლი).

53 „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2006 წლის 8 დეკემბრის N3879-III კანონი.

კანონპროექტით დაწვრილებით რეგულირდება ლიზინგის მიმღების უფლებები, განისაზღვრება ქონების მიღების პროცედურებიც.⁵⁴ ამდენად, ამ გზით დაიხვეწა ლიზინგთან დაკავშირებული კერძოსამართლებრივი რეგულაციები და ისინი უფრო სრულყოფილად ჩამოყალიბდა.

ასევე, 2018 წელს სესხს შეეხო საკანონმდებლო ცვლილება, რომლითაც მხარეებს მიენიჭათ შესაძლებლობა, სესხისთვის შეთანხმებით გაითვალისწინონ პროცენტი. იპოთეკით უზრუნველყოფილ სესხის ხელშეკრულებაში აუცილებელია მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული ყოველთვიური საპროცენტო განაკვეთი. ამასთან, კანონმდებელმა დაადგინა ზღვარი, რომ 50%-ს არ უნდა აღემატებოდეს შეთანხმებით სესხისთვის პროცენტის განსაზღვრისას სესხის წლიური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი. იპოთეკით უზრუნველყოფილ სესხის ხელშეკრულებაში მხარეთა შეთანხმებით ასახული ყოველთვიური საპროცენტო განაკვეთი, სესხით სარგებლობასთან დაკავშირებული ხარჯების (სანოტარო წესით იპოთეკის დამონშებისა და იპოთეკის რეგისტრაციის ხარჯების გამოკლებით) ჩათვლით, არ უნდა იყოს საქართველოს ეროვნული ბანკის ოფიციალურ ვებგვერდზე ყოველთვიურად გამოქვეყნებული კომერციული ბანკების მიერ გაცემული სესხების საბაზრო საპროცენტო განაკვეთების წინა კალენდარული წლის საშუალო არითმეტიკულის 2.5-მაგი ოდენობის 1/12-ზე მეტი. ამავე მუხლის მე-2 ნაწილით განსაზღვრული მოთხოვნა მოქმედებს ყველა სახის სესხზე, მე-3 ნაწილის მიხედვით, კი – მხარეთა შეთანხმებით დადგენილი ყოველთვიური საპროცენტო განაკვეთის წლიური ოდენობის მიმართ.⁵⁵

სსკ-ში ფაქტობრივად კანონმდებელმა ცალ-ცალკე კარებში მოათავსა კანონისმიერი ვალდებულებები და დელიქტური ვალდებულებები, ამით კი კანონისმიერ ვალდებულებათა წრეში არ გააერთიანა დელიქტური ვალდებულებები. თუმცა დელიქტურ ვალდებულებებსაც არასახელშეკრულებო ხასიათი აქვს. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ არასახელშე-

კრულებო ვალდებულებებში შედის კანონისმიერი და დელიქტური ვალდებულებები. კანონმდებელი კანონისმიერ ვალდებულებებში აერთიანებს საზიარო უფლებებს, დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებასა და კონდიქციებს. კანონისმიერი ვალდებულებებიდან საზიარო უფლებების ერთ-ერთ მუხლს შეეხო საკანონმდებლო ცვლილება, რომლის თანახმად, თუ კანონით უშუალოდ არაა დადგენილი, წილის გაყიდვისას მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება დანარჩენი მოწილეების უფლება განისაზღვროს უპირატეს შესყიდვაზე (სსკ-ის 959-ე მუხლი).

რაც შეეხება დელიქტურ ვალდებულებებს, ის მოიცავს ორ თავს: პირველი თავი ეხება დელიქტური ვალდებულებების ზოგად დებულებებს (სსკ-ის 992-მუხლიდან 1008-ე მუხლის ჩათვლით), ხოლო მეორე – წუნდებული პროდუქტიდან გამომდინარე დელიქტურ ვალდებულებებს (სსკ-ის 1009-ე მუხლიდან 1016-ე მუხლის ჩათვლით). დელიქტური ვალდებულებების ზოგად დებულებებში ჯერ წარმოდგენილია გენერალური დელიქტი (სსკ-ის 992-ე მუხლი), შემდეგ – სპეციალური დელიქტები.

ბრალეული პასუხისმგებლობის გენერალური წესი (სსკ-ის 992-ე მუხლი), ძირითადად, გერმანული მოწესრიგებისგან განსხვავდება. გსკ-ის 823-ე მუხლი ჩამოთვლის რამდენიმე პირად სიკეთეს და შემდეგ მიუთითებს „სხვა სიკეთეების“ შელახვისას ზიანის ანაზღაურების წესის გამოყენებაზე. ფრანგული მიდგომის მსგავსად, ქართველი კანონმდებელიც სსკ-ის 992-ე მუხლში არ ჩამოთვლის კონკრეტულ უფლებებსა თუ სიკეთეებს. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1382-ე და 1383-ე მუხლების მიხედვით, ხელმყოფმა უნდა აუნაზღაუროს დაზარალებულს მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედებით მიყენებული ზიანი.⁵⁶ გენერალურ დელიქტთან შედარებით, განსხვავებულ თავისებურებებს ითვალისწინებს სპეციალური დელიქტები. ამასთან, სსკ-ში გვხვდება ბრალის გარეშე დელიქტური პასუხისმგებლობის შემთხვევები, როდესაც მომეტებული საფრთხის წყაროს გამოყენებით დადგება ზიანი. ესაა, მაგალითად, ავტო-

54 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“, 2011 წლის 13 ოქტომბრის №5119 კანონზე.
55 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2018 წლის 21 ივლისის №3315 კანონზე.

56 შუად. ბათლიძე, გ. (2015), ბრალეული ქმედებით გამოწვეული პასუხისმგებლობა დელიქტურ სამართალში, IV, ჟურნალი „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, 24-25.

სატრანსპორტო საშუალების ექსპლუატაციის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურება (სსკ-ის 999-ე მუხლი), ნაგებობიდან გამომდინარე დელიქტური პასუხისმგებლობა (სსკ-ის მე-1000 მუხლი), ასევე, შენობის ჩამოქცევით დამდგარი ზიანის ანაზღაურება (სსკ-ის 1004-ე მუხლი).

ამავე დროს, საკანონმდებლო ცვლილებით შეიცვალა სსკ-ის 1009-ე მუხლიდან 1016-ე მუხლის ჩათვლით ნორმები. თუ ძველი რედაქციით იყო უხარისხო პროდუქტით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება, ამჟერად „უხარისხო პროდუქტი“ ჩანაცვლდა ტერმინით „წუნდებული პროდუქტი“. ამით ქართველმა კანონმდებელმა გაიზიარა ევროკავშირის დირექტივა და ამერიკული ტერმინოლოგიის გავლენით პროდუქტის წუნში გამოკვეთა ისეთი საფრთხე, რომელსაც გონივრული თვალსაზრისით არ მოელოდა დაზარალებული და რომელიც ემუქრება მომხმარებლის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან ქონებას.⁵⁷ ქართულ კანონმდებლობაში ტერმინ „წუნდებული პროდუქტის“ შემოღება გამართლებულია წუნის შინაარსის გათვალისწინებით.

ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი

სამოქალაქო კოდექსში მე-4 წიგნი არის „ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი“, რომელიც მოიცავს საავტორო სამართლისა და სამრეწველო საკუთრების სამართალს.

1999 წელს მიღებულ იქნა კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“, რამაც განაპირობა სსკ-ში ცვლილების შეტანის აუცილებლობა. კერძოდ, პარალელური ნორმების არსებობა რომ გამორიცხულიყო, 1999 წელს სამოქალაქო კოდექსიდან ამოღებულ იქნა საავტორო ქონებრივი და პირადი არაქონებრივი უფლებების, ასევე, მათი მომიჯნავე უფლებების მომწესრიგებელი ნორმები მთლიანად. დღესდღეობით სსკ-ში დარჩენილია მე-5 წიგნი „ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის“ სახელწოდებით, მაგრამ ის შეიცავს საავტორო სამართლისა და სამრეწველო საკუთრების მომწესრიგებელი კანონის შესახებ

მხოლოდ მითითებით ნორმებს.⁵⁸ მაგალითად, სსკ-ის 1017-ე მუხლით დადგენილია, რომ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონი იცავს საავტორო ქონებრივ თუ პირად არაქონებრივ უფლებებსა და მათ მომიჯნავე უფლებებს. დაახლოებით ანალოგიურ მითითებებს შეიცავს სამრეწველო საკუთრების ნორმები (1000-1005-ე მუხლები). შესაბამისად, ამ საკითხებთან დაკავშირებით აუცილებელია სპეციალური ნორმების გამოყენება.

როგორც ჩანს, საქართველომ გაიზიარა ევროპული ქვეყნების გამოცდილება. სახელდობრ, გერმანია და საფრანგეთი სამოქალაქო კოდექსში არ ითვალისწინებს ინტელექტუალური საკუთრების მომწესრიგებელ წიგნს. თავიდანვე ეს დარგი ჩამოყალიბდა სპეციალური ნორმატიული აქტების სახით. ანალოგიურადაა მოწესრიგებული ეს საკითხი შვეიცარიაში. მიუხედავად ამისა, სამოქალაქო კოდექსი ვრცელდება ცალკეულ ურთიერთობებზეც. მაგალითად, ზოგიერთი საავტორო ხელშეკრულება გერმანიაში რეგულირდება სახელშეკრულებო სამართლის ზოგადი ნორმებითა და სასამართლო პრაქტიკით.⁵⁹

საოჯახო და მემკვიდრეობის სამართალი

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის პირველი მუხლის მიხედვით, კანონმდებელმა საოჯახო სამართალი მოაქცია სამოქალაქო სამართლის სისტემაში, როცა მისი მოწესრიგების საგნად გამოაცხადა პირთა თანასწორობაზე დამყარებული კერძო ხასიათის საოჯახო ურთიერთობებიც. მათი თავისებურებები არაა საკმარისი ცალკე კოდექსის შესაქმნელად.⁶⁰ ამ გზით საქართველომ ფაქტობრივად დაარღვია საოჯახო სამართლის ცალკე საკანონმდებლო რეგულირების 70-წლიანი საბჭოთა ტრადიცია და იგი დააბრუნა სამოქალაქო კოდექსში.⁶¹

57 იხ. ბიჭია, მ. (2020), კანონისმიერი ვალდებულებებით ურთიერთობები, მე-3 გამოცემა, თბ., 515-517.

58 ჭანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 33-34.

59 ზოიძე, ბ., (2005). ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, თბ., 183-184.

60 ზოიძე, ბ., (2005). ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, თბ., 182.

61 ჭანტურია, ლ., (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 6.

ცალკე განხილვის საგნად იქცა ადრეულ ასაკში ქორწინება, ასევე, იძულებითი ქორწინებაც. ბავშვის უფლებათა დაცვის კომიტეტის (CRC) მოწოდებით, ქორწინების მინიმალური ასაკი უნდა გაზრდილიყო 18 წლამდე. შესაბამისად, შევიდა სამოქალაქო კოდექსში ცვლილება და განისაზღვრა, რომ გარდამავალ პერიოდში 17 წელს მიღწეული არასრულწლოვნის ქორწინება დასაშვები იყო მისი ნებით და მხოლოდ სასამართლოს თანხმობით, ისეთი პატივსაღები მიზეზის არსებობის შემთხვევაში, როგორცაა ბავშვის დაბადება. თუმცა ამ დებულებამ ძალა დაკარგა 2017 წლის 1 იანვრიდან.⁶² ამის შემდეგ სამოქალაქო კოდექსის საოჯახო სამართლის ნორმებში შევიდა ცვლილება, რომლის თანახმად, ქორწინება დაიშვება 18 წლის ასაკიდან, მაგრამ სამოქალაქო კოდექსის ზოგად ნაწილში მაინც გვხვდება 18 წლამდე ქორწინების შესაძლებლობის შესახებ წესი. სავარაუდოდ, ამ შემთხვევაში უნდა იყოს გამოსაყენებელი როგორც უახლესი წესი, ისე სპეციალური ნორმა და მხოლოდ 18 წლიდან უნდა იყოს დასაშვები ქორწინება.⁶³

ამასთან, 1998 წლიდან საქართველოში საფუძველი ჩაეყარა შვილობილობის ინსტიტუტს, როცა პრეზიდენტმა მიიღო ბრძანებულება უდემამო ბავშვთა მიმართ სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის ღონისძიებების შესახებ. ბრძანებულებით მოწესრიგდა ხელშეკრულების საფუძველზე აღმზრდელებისთვის ბავშვების გადაცემის საკითხი. 1999 წელს მიღებულ იქნა კანონი „ობოლ და მზრუნველობამოკლებულ ბავშვთა შვილობილად აყვანის შესახებ“, რომელმაც საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად რვა წელი იარსება. საბოლოოდ ამას მოჰყვა 2007 წლის 18 დეკემბერს კანონის „მინდობით აღზრდის შესახებ“ მიღება, 2009 წლის 18 დეკემბერს კი „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ ცალ-ცალკე არსებული კანონების გაერთიანება ერთ აქტში.⁶⁴ თუმცა ეს კანონი გაუქმდა 2017 წლის 4 მაისს, მაშინ, როცა მიღებულ

იქნა კანონი „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“⁶⁵ რომლითაც უფრო დეტალურად მოწესრიგდა შვილებსა და შვილობილობასთან დაკავშირებული ურთიერთობები.

სამოქალაქო კოდექსში მეექვსე წიგნი მიეძღვნა მემკვიდრეობის სამართალს. მან დაარეგულირა კანონისმიერ და ანდერძისმიერი მემკვიდრეობის თავისებურებები. მემკვიდრეობის სამართალი ითვალისწინებს ხუთი რიგის კანონით მემკვიდრეთა წრეს:

პირველ რიგს განეკუთვნება გარდაცვლილის შვილები, ასევე, გარდაცვლილის შვილი, რომელიც მისი სიკვდილის შემდეგ დაიბადა, მეუღლე, მშობლები (მშვილებლები). კანონმდებელი ნაშვილებსა და მის შთამომავლებს, როგორც მშვილებლის ან მისი ნათესავების მემკვიდრეებს ათანაბრებს მშვილებლის შვილებსა და მათ შთამომავლებთან; მეორე რიგის მემკვიდრეები არიან გარდაცვლილის დები და ძმები; მესამე რიგის კანონით მემკვიდრეებად მოიაზრებენ ბებიასა და პაპას, ბებიის დედ-მამასა და პაპის დედ-მამას, როგორც დედის, ისე მამის მხრიდან; მეოთხე რიგში აერთიანებენ ბიძებს (დედის ძმა და მამის ძმა), დეიდებსა და მამიდებს; მეხუთე რიგის მემკვიდრეები არიან ბიძაშვილები, დეიდაშვილები და მამიდაშვილები, ხოლო როცა ისინი არ არიან ცოცხალი, მაშინ მათი შვილები (სსკ-ის 1336-ე მუხლი).⁶⁶ ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ თუ წინა რიგის ერთ-ერთი მემკვიდრე მაინც ცოცხალია, შემდეგი რიგის მემკვიდრეებზე არ გადადის გარდაცვლილის ქონება (სსკ-ის 1337-ე მუხლი).

სამოქალაქო კოდექსი იცნობს ანდერძით მემკვიდრეობასაც. ფიზიკურ პირს აქვს უფლება, გარდაცვალების დროისთვის თავისი ქონება მთლიანად ან მისი ნაწილი დაუტოვოს ერთ ან რამდენიმე პირს. ამ შემთხვევაში ანდერძის თავისუფლება არაა შეზღუდული ანდერძით მემკვიდრეთა სუბიექტური შემადგენლობით და მოანდერძეს შეუძლია ანდერძით მემკვიდრედ დაასახელოს როგორც მემკვიდრე, ისე გარეშე პირის (სსკ-ის 1344-ე მუხლი). რაც შეეხება მოანდერძეს, ის უნდა აკმაყოფილებდეს კანონისმიერ მოთხოვნებს: მოანდერძე უნდა

62 განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“ 2015 წლის 15 დეკემბრის №4649-რს კანონზე.

63 იხ. ბიჭია, მ., (2018). კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, მეორე გამოცემა, თბ., 345-346.

64 შენგელია, რ., შენგელია, ე., (2011). საოჯახო სამართალი: თეორია და პრაქტიკა, მე-2 გამოც., თბ., 395-397.

65 „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ კანონი, 2017 წ. 14 მაისი, N746-III.

66 „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2007 წლის 18 დეკემბრის კანონი, № 5624.

იყოს სრულწლოვანი, ქმედუნარიანი პირი, რომელსაც ანდერძის შედგენისას შეუძლია გონივრულად განსაჯოს საკუთარი ქმედება და ნათლას გამოავლინოს თავისი ნება (სსკ-ის 1345-ე მუხლი).

სსკ-ის 1357-ე მუხლის მე-2 ნაწილით განსაზღვრული იყო, რომ სანოტარო ფორმის დროს ანდერძი უნდა შეედგინა და ხელი მოეწერა მოანდერძეს და ანდერძი დაედასტურებინა ნოტარიუსს, ხოლო იქ, სადაც ნოტარიუსი არაა, ანდერძის დადასტურება ევალებოდა თვითმმართველოს ადგილობრივ ორგანოს. 2020 წელს ეს წესი შეიცვალა და 1357-ე მუხლის მე-2 ნაწილიდან ამოღებულ იქნა ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს მიერ დოკუმენტის სანოტარო დამოწმების შესაძლებლობა, რადგან კოდექსი აღნიშნულს არ ითვალისწინებს. ამასთან, კოდექსის მიღების თანადროულად, შესაბამისი ცვლილება შევიდა „ნოტარიატის შესახებ“ საქართველოს კანონში, რომელშიც არაა ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს მიერ სანოტარო დოკუმენტის დამოწმების შესაძლებლობა განსაზღვრული.⁶⁷

კერძო სამართლის სხვა დარგები

კერძო სამართლის სპეციალური დარგების ფარგლებში საინტერესოა როგორც შრომის სამართლის, ისე საკორპორაციო სამართლის რამდენიმე ასპექტი.

საბჭოური რეჟიმის დაშლამ განაპირობა თავისუფლების წინა პლანზე წამოწევა, რის შედეგადაც საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუციამ აღიარა შრომის თავისუფლება, 1997 წელს კი შრომის კანონთა კოდექსს შეეხო საკანონმდებლო ცვლილებები და უარყოფილ იქნა იძულებითი შრომა. ამასთან, მიიღეს სპეციალური კანონები „პროფესიული კავშირების შესახებ“, „კოლექტიური ხელშეკრულებისა და შეთანხმების შესახებ“ და „კოლექტიური შრომითი დავის მოწესრიგების წესის შესახებ“.⁶⁸ შესაბამისად, მათი დახმარებით შეიქმნა

შრომითი უფლებების დაცვის დამატებითი მექანიზმები.

თუმცა 2006 წელს მიღებულ იქნა ახალი შრომის კოდექსი, რომლითაც ძალადაკარგულად გამოცხადდა ყველა ზემოთ დასახელებული ნორმატიული აქტი, გარდა „პროფესიული კავშირების შესახებ“ კანონისა. თუ შრომითი ხელშეკრულება შეიცავდა ისეთ პირობას, რომელიც კოდექსთან შედარებით დამსაქმებლის უფლებრივი მდგომარეობის გაუარესებას გამოიწვევდა, ის 2006 წლამდე მოქმედი შრომის კანონთა კოდექსის ძალით, განიხილებოდა ბათილად. 2006 წლის შრომის კოდექსში უხვად იყო დისპოზიციური ნორმები, რომლებიც შრომითი ურთიერთობის სუბიექტებს აძლევდათ ფართო უფლებამოსილებას, განესაზღვრათ შრომის კოდექსისგან განსხვავებული შრომითი პირობა, თუნდაც დასაქმებულის მდგომარეობა გაუარესებინა. თუმცა ეს საერთაშორისო შრომის სტანდარტებს არ შეესაბამებოდა. ამიტომ საჭირო იყო უფრო მეტი საკანონმდებლო ცვლილება შრომის კოდექსში. 2010 წლის საკონსტიტუციო რეფორმის საფუძველზე შრომის კოდექსის სტატუსს ცვლილება შეეხო და ორგანული კანონი გახდა. ასევე, 2013 წელს შრომის კოდექსში შევიდა ძირეული ცვლილებები, შედეგად შრომითი ურთიერთობები ახლებურად მოწესრიგდა. ამით ქართული შრომის სამართალი გადავიდა ისტორიული განვითარების სრულიად ახალ საფეხურზე.⁶⁹ მაგალითად, შეიზღუდა განსაზღვრული ვადით შრომითი ხელშეკრულების მაქსიმალური ვადაც. კერძოდ, თუ შრომითი ხელშეკრულება 30 თვეზე მეტი ვადითაა დადებული, მიიჩნევა, რომ დადებულია უვადო შრომითი ხელშეკრულება. ასევე, როცა შრომითი ხელშეკრულება დადებულია რამდენჯერმე, ჯამში 30 თვეზე მეტი ვადით და აღნიშნულ ხელშეკრულებებს შორის 60 დღეზე ნაკლები წყვეტაა, მიიჩნევა, რომ დადებულია უვადო შრომითი ხელშეკრულება⁷⁰ (საქართველოს შრომის კოდექსის მოქმედი რედაქციის მე-12 მუხლის მე-4 ნაწილი).

67 საქართველოს 2020 წლის 15 ივლისის კანონი N6989; „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ (რეგისტრაციის № 07-2/447/9, ინიცირებული ვარიანტი, განმარტებითი ბარათი).

68 შველიძე, ზ., (2018). თავი პირველი, წიგნი: „საქა-

რთველოს შრომის სამართალი და საერთაშორისო შრომის სტანდარტები“, თბ., 22.

69 შველიძე, ზ., (2018). თავი პირველი, წიგნი: „საქართველოს შრომის სამართალი და საერთაშორისო შრომის სტანდარტები“, თბ., 22-23.

70 ორგანული კანონი „საქართველოს შრომის კოდექსი“, მუხლი მე-12, პუნქტი 3-4, 17/12/2010, №4113-რს.

შრომითი ხელშეკრულებების მიმდევრობით დადება გულისხმობს იმას, რომ არსებული შრომითი ხელშეკრულება გაგრძელდა მისი ვადის ამოწურვისთანავე ან შემდეგი ვადიანი ხელშეკრულება გაფორმდა პირველი შრომითი ხელშეკრულების ვადის გასვლიდან სამოცი დღის განმავლობაში. ამდენად, შრომითი ხელშეკრულება რომ უვადოდ ჩაითვალოს, ამის ერთადერთი საფუძველი ვერ იქნება შეთანხმებაში მისი განუსაზღვრელი ვადით მოქმედების განსაზღვრა. ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია მხარეთა შორის არსებული ურთიერთობების საერთო ხანგრძლივობა და ხელშეკრულებების დადების თარიღებს შორის პერიოდებიც. შესაბამისად, როცა გაფორმებული ხელშეკრულებების ვადები ზემოთ დასახელებული ნორმით დადგენილ ხანგრძლივობას შეესაბამება, მაშინ ასეთი შრომითი ხელშეკრულება უნდა ჩაითვალოს უვადოდ.⁷¹ სასამართლო პრაქტიკაც ამას ადასტურებს, რომ დღესდღეობით ეს ნორმა წარმოადგენს დასაქმებულისთვის საკუთარი ინტერესების დაცვის ძალიან კარგ საშუალებას. ეს წინგადადგმული ნაბიჯი იყო დასაქმებულის ინტერესების სასარგებლოდ.

ვადიანი სამუშაოს შესახებ ევროპის სოციალური პარტნიორობის თაობაზე ჩარჩოშეთანხმება – ევროდირექტივა 1999/70/EC ევროკავშირის ქვეყნების კანონმდებლობას მკაცრ საზღვრებს უდგენს.⁷² განუსაზღვრელი ვადით დადებული ხელშეკრულებები არის და იქნება შრომითი ურთიერთობების ძირითადი ფორმა, თუმცა გარკვეული გარემოებები და ურთიერთობები ითხოვს ვადიანი შრომითი ხელშეკრულებების დადებას, რაც საჭიროებს დამსაქმებლისა და დასაქმებულის ინტერესების გათვალისწინებას. შესაბამისად, უვადო შრომითი ურთიერთობების მაკვალიფიცირებელი კრიტერიუმია ვადიანი ხელშეკრულებების მრავალჯერადობა და განგრძობადობა. ამით შრომის კოდექსი დაუახლოვდა ევროკავ-

შირის მოთხოვნებს დასაქმებისა და სოციალური პოლიტიკის სფეროში, შეიქმნა ვადიანი ხელშეკრულებების ბოროტად გამოყენების თავიდან აცილებისა და კონტროლის კარგი მექანიზმი.⁷³

რაც შეეხება საკორპორაციო სამართალს, საყურადღებოა, რომ გრძელვადიანი განხილვების შედეგად საქართველომ გაითვალისწინა ევროპული გამოცდილება და 70-წლიანი საბჭოთა პრაქტიკის შემდგომ, 1994 წელს მიიღო კანონი „მენარმეთა შესახებ“.⁷⁴ თუმცა კანონში რამდენიმეჯერ შევიდა მნიშვნელოვანი ცვლილება. ქართული საკორპორაციო სამართლის გამიჯვნის ტენდენცია ცხადი იყო 1999 წელს და 2005 წელს. მაგალითად, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრს შეეძლო ხელმეორედ არჩეულიყო მომავალში. ზოგიერთი ავტორის აზრით, ქართული კანონმდებლობა ამ ნიშნით იზიარებდა აშშ-ის „კორპორაციების შესახებ კანონის“ მოწესრიგებას. 2008 წელს გატარდა მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო ცვლილებები, კერძოდ, საკორპორაციო სამართლის სისტემა იყო ორსაფეხურიანი და ის შეიცვალა შერეული, ორსაფეხურიანი და ერთსაფეხურიანი კორპორაციული მართვის ელემენტებით.⁷⁵

2008 წლის 14 მარტს „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონში შეტანილი ცვლილებების მიხედვით, ძირეულად შეიცვალა ქართული კორპორაციების რეგულირების რეჟიმი. ცვლილებამდელი რედაქციით სავალდებულო იყო სააქციო საზოგადოებაში სამეთვალყურეო საბჭოს არსებობა, შპს-ის დროს კი ამ ორგანოს არსებობა ფაკულტატურ ხასიათს ატარებდა. ცვლილებებით მკვეთრად შემცირდა შპს-ის მომწესრიგებელი ნორმები. კანონმდებელმა მენარმე სუბიექტებს მისცა ფართო უფლებამოსილება, მნიშვნელოვანი საკითხები დაერეგულირებინათ წესებით. ამის შემდეგ

71 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 24 თებერვლის №ას-1237-2021 გადაწყვეტილება; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 12 ნოემბრის №ას-785-2021 გადაწყვეტილება.

72 Council Directive 1999/70/EC of 28 June 1999 concerning the framework agreement on fixed-term work concluded by ETUC, UNICE and CEEP, Official Journal L 175, 10/7/1999.

73 ქარდავა, ე., (2018). საქართველოს შრომის სამართლის რეფორმა ევროპული ინტეგრაციისა და ასოცირების შეთანხმების მოთხოვნათა ჩრდილში, სადოქტორო დისერტაცია, თბილისი, გვ. 103, 106.

74 ჭანტურია, ლ., ნინიძე, თ., (2002), „მენარმეთა შესახებ“ კანონის კომენტარი, მე-3 გამოცემა, თბილისი, 3.

75 ბაქაქური, ნ., გელტერი, მ., ცერცვაძე, ლ., ჯუღელი, გ., (2019). საკორპორაციო სამართალი, თბ., 19; გერმანიაში კორპორაციული მართვის სისტემაზე იხ. Bichia, M., (2022). Several Legal Peculiarities of the Regulation of Business Environment in Germany, Journal “Law and World”, Vol. 8, Issue 1, 56.

სამეთვალყურეო საბჭოზე მითითება შპს-ში საერთოდ გაქრა.⁷⁶

ფაქტობრივად შიდაკორპორაციული ურთიერთობების სხვადასხვა ასპექტზე წინა რედაქციის საკანონმდებლო ვაკუუმსა და პარტნიორთა ინტერესების დაცვის გამოშინულ საშუალებებს ხშირად ჩიხამდე მიჰყავდა შიდაორგანიზაციული საკითხები, ასევე, რთულდებოდა სამართალშეფასების პროცესი საქართველოში. ეს თავისთავად ქმნიდა ინვესტორთა ნიჰილისტურ განწყობას, რაც ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობაზეც არასახარბიელოდ აისახებოდა. ცხადი გახდა, რომ აუცილებელი იყო ქართული სამართალი მიახლოებოდა ევროკავშირის სუპრაციონალურ საკორპორაციო სამართალს. შესაბამისად, 2017 წელს შეიქმნა სამუშაო ჯგუფი, რომელმაც შრომატევადი სამუშაოს შემდგომ 2020 წელს წარმოადგინა „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ახალი რედაქცია.⁷⁷ საქმე ისაა, რომ ახალი კანონის მიღებამდე მენარმეები სერიოზულ პრობლემებს აწყდებოდნენ ხოლმე, რადგან ხშირად პარტნიორები ვეღარ იყენებდნენ კანონით მათთვის მინიჭებულ შესაძლებლობას; წესდებები ზოგადი ხასიათის იყო და არ აწესრიგებდა მთელ რიგ მნიშვნელოვან საკითხებს, კანონი კი არ ითვალისწინებდა მათ შესახებ რეგულაციებს. ამან განაპირობა „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს ახალი კანონის პროექტის მომზადება, რომლის მიზანი იყო სამენარმეო ურთიერთობებში კანონის როლის გაძლიერება, შიდაკორპორაციული ურთიერთობების უფრო დეტალური მოწესრიგება და, სამენარმეო თავისუფლების ხელშეწყობასთან ერთად, ამ სფეროში გამჭვირვალობის ზრდა. კანონპროექტმა დაარეგულირა ინტერესთა კონფლიქტის, კეთილსინდისიერების მოვალეობის, სამენარმეო საზოგადოებიდან პარტნიორის გარიცხვის/გასვლის, საზოგადოების რეორგანიზაციისა და ლიკვიდაციის შესახებ საკითხები და სხვა მნიშვნელოვანი ცვლილებები. კანონპროექტის მიხედვით, შემოღებულ იქნა დისპოზიციური ნორმები, რომლებიც მხარეებს მისცემს კორპორაციული ურთიერთობების

უკეთესად დარეგულირების შესაძლებლობას, ხოლო ცალკეული საკითხების წესდებით მოწესრიგებლობისას იარსებებს შესაბამისი ნორმა, რაც თავიდან აგვაცილებს საკანონმდებლო ვაკუუმს. შესაბამისად, ეს მიდგომა ითვალისწინებს თანამედროვე სტანდარტებს, ასევე, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის დადებული ასოცირების შეთანხმების მოთხოვნებს.⁷⁸ ამასთან, ჩანს, რომ კანონი „მენარმეთა შესახებ“ აშშ-ის საკორპორაციო სამართალს დაუახლოვდა დისპოზიციური ნორმების დანერგვით, რის შესაძლებლობასაც გერმანია არ იძლევა.⁷⁹

დასკვნა

როგორც კვლევამ ცხადყო, ქართულ კერძო სამართალში განხორციელებული ძირეული რეფორმები შეეხო როგორც სამოქალაქო სამართალს, ისე კერძო სამართლის სხვა სპეციალურ დარგებს. მათი ძირითადი მიზანი იყო საბჭოური წესებისგან განთავისუფლება, ევროპულ სტანდარტებთან მიახლოება და ეროვნული კანონმდებლობის დახვეწა. დღეს მოქმედ სამოქალაქო კანონმდებლობას თუ შევუდარებთ 90-იან წლებამდელ ან თუნდაც 1997 წლის რედაქციით არსებულ მოცემულობას, ფაქტობრივად, საკანონმდებლო ცვლილებებით დღევანდელი ქართული კერძო სამართალი ძალიან განსხვავდება 25-30 წლის წინანდელი ქართული კერძო სამართლისაგან.

დადგინდა, რომ ქართული კერძო სამართალი დაეფუძნა გერმანულ კონცეფციას, რომლის თანახმად, არსებობს ზოგადი კერძო სამართალი (სამოქალაქო სამართალი) და კერძო სამართლის სპეციალური დარგები. სამოქალაქო სამართალი მოიცავს ექვს წიგნს: ზოგად დებულებებს, სანივთო სამართალს, ვალდებულებით სამართალს, ინტელექტუალური საკუთრების სამართალს, საოჯახო სამართალსა და მემკვიდრეობის სამართალს.

76 ბაქაქური, ნ., გელტერი, მ., ცერცვაძე, ლ., ჯუღელი, გ., (2019). საკორპორაციო სამართალი, თბ., 73.

77 ბურდული, ი., მახარობლიშვილი, გ. და სხვები, (2021). საკორპორაციო სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 46-47.

78 „მენარმეთა შესახებ“ კანონპროექტი (რეგისტრაციის №07-3/29/10, ინიცირებული ვარიანტი, განმარტებითი ბარათი).

79 ბურდული, ი., (2012). თანამედროვე ქართული საკორპორაციო სამართალი (მოკლე მიმოხილვა), წიგნში: რომან შენგელიას საიუბილეო კრებული: სამართლის პრობლემები, თბ., 227.

სამართლებრივი რეფორმების შედეგად სამოქალაქო სამართლის ზოგადი დებულებები უფრო მეტად დაუახლოვდა ევროპულს, თუმცა აქა-იქ ჩანს ამერიკული სამართლის გავლენაც. მაგალითად, ეს შეიძლება ითქვას გამოხატვის თავისუფლების ნაწილში განხორციელებულ საკანონმდებლო ცვლილებებზე.

სანივთო სამართლიდან ცვლილებები შეეხო უძრავი ნივთის შეძენის წესს, რის შედეგადაც ნასყიდობის ხელშეკრულების წერილობით დადება და საკუთრების უფლების რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში საკმარისად ჩაითვალა. ამ საკანონმდებლო ცვლილების დეტერმინანტი, ძირითადად, იყო უძრავი ნივთის შეძენის გამარტივება, ხარჯებისა და ბიუროკრატიული მექანიზმების შემცირება. თუმცა შედეგად პრაქტიკამ აჩვენა სამართლებრივი უსაფრთხოების დაცვის საჭიროება. ამდენად, მიზანშეწონილია უძრავი ნივთის შეძენის ფორმასთან დაკავშირებული წესის გადახედვა.

ასევე, შეიცვალა გირავნობისა და იპოთეკის მომწესრიგებელი ნორმები. ცვლილებები შეეხო როგორც ვალდებულებით სამართალს, ისე საოჯახო და მემკვიდრეობის სამართალს. ცხადი გახდა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობა ცდილობდა გერმანული მიდგომების გაზიარებას. თუმცა ზოგიერთ წესსთან დაკავშირებით სხვა გამოცდილება იყო გათვალისწინებული. მაგალითად, სსკ-ის 992-ე მუხლის სტრუქტურა ჩამოყალიბდა ისევე, როგორც ეს საფრანგეთშია. ამასთან, საკორპორაციო სამართალში დაინერგა დისპოზიციური ნორმები და ამით აშშ-ის მიდგომას დაუახლოვდა. მიუხედავად ამისა, ფაქტია, რომ საქართველოს კანონმდებლობის ევროპეზაცია დაეფუძნა, ძირითადად, გერმანიის გამოცდილების გაზიარებას. საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ ცვლილებების დიდი უმეტესობა პროგრესულია და კანონმდებლობის დახვეწას ისახავდა მიზნად.

საყურადღებოა ქართული შრომისა და სამენარმეო სამართლის მოდიფიცირებაც. ამ სფეროებშიც განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა თავისუფლების პრინციპის დაცვას. ფაქტობრივად, განხორციელებული სამართლებრივი რეფორმებით, ქართულ კერძო სამართალში გათვალისწინებულია ევროპული გამოცდილება, რამაც ქართული კერძო სამართალი დააახლოვა ევროპულ სამართალს.

ამდენად, ქართული კერძო სამართლის განვითარების პროცესში განსაკუთრებულია გერმანული კოლეგების როლიც როგორც კონსულტაციების, ისე მნიშვნელოვანი სახელმძღვანელოების შექმნის კუთხით. ამან დიდწილად სასამართლო პრაქტიკის განვითარებასაც შეუწყო ხელი.

აქვე საყურადღებოა, რომ ბოლო ათწლეულებში ინტენსიურ ხასიათს იძენს კანონმდებლობის უნიფიცირების ტენდენცია, რის შედეგადაც შესაძლებელი გახდა კონტინენტური ევროპის ერთიან კერძოსამართლებრივ სივრცედ განხილვა საერთოევროპულ თუ ევროკავშირის, ისევე როგორც საერთაშორისო დონეზე.⁸⁰ მართალია, ქართულმა კერძო სამართალმა დიდი და საინტერესო გზა განვლო, ეცადა, ევროპულ სტანდარტებს დაახლოებოდა, მაგრამ სამართლის უნიფიციაკაციის პროცესმა საქართველოზეც იქონია გავლენა. საქართველო მიიჩნევა კონტინენტური ევროპის სამართლის ოჯახის წევრად და ბუნებრივიცაა, რომ ევროპისკენ აქვს გზი აღებული. ბოლო რამდენიმე წლის საკანონმდებლო ცვლილება თუ მიდგომები ადასტურებს, რომ ნელ-ნელა შემოდის ევროპული თუ საერთაშორისო სამართლის ესა თუ ის ელემენტი ქართულ კერძო სამართალში. ამ გზით საქართველოც ჩაება სამართლის უნიფიციაკაციის პროცესში.

80 იხ. კერესელიძე, დ., (2007). ევროპული კოდიფიკაციებისა და კანონმდებლობის უნიფიციაკაციის საერთაშორისო ინსტრუმენტების გავლენა საქართველოს კერძო სამართლის განვითარებაზე, ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 8.

ბიბლიოგრაფია:

ნორმატიული მასალა:

1. Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member states, of on the one part, and Georgia, 27 June 2014 (In English)
2. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“, 2020 წ. 14 ივლისის №6814 კანონზე.
3. საქართველოს 2020 წლის 15 ივლისის კანონი N6989; განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ (რეგისტრაციის № 07-2/447/9, ინიცირებული ვარიანტი, განმარტებითი ბარათი)
4. სამოქალაქო კოდექსი, საკანონმდებლო ცვლილება, 2019 წ. 20 სექტემბრის კანონი N5013-ის.
5. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“ 2019 წლის 18 სექტემბრის N4956 კანონზე.
6. ორგანული კანონი „საქართველოს შრომის კოდექსი“, მუხლი მე-12, პუნქტი 3-4, 17/12/2010, №4113-რს.
7. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2018 წლის 21 ივლისის კანონი №3315.
8. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“ 2015 წლის 15 დეკემბრის №4649-რს კანონზე.
9. „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ კანონი, 2017 წ. 14 მაისი, N746-ილს.
10. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“, 2015 წლის 20 მარტის კანონი, N3339.
11. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“, 2013 წლის 25 დეკემბერი, კანონი N1864-რს;
12. „მენარმეთა შესახებ“ კანონპროექტი (რეგისტრაციის №07-3/29/10, ინიცირებული ვარიანტი, განმარტებითი ბარათი).
13. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“, 2010 წლის 27 აპრილის კანონი N2978-ის.
14. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“, 2009 წლის 3 ნოემბრის კანონი N1964.
15. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში დამატების შეტანის შესახებ“ 2008 წლის 14 მარტის N5919 კანონზე.
16. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“ 2007 წლის 11 ივლისის N5278-რს კანონზე;
17. საქართველოს სამოქალაქო კოდექს-

BIBLIOGRAPHY:

Normative material and explanatory cards:

1. Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member states, on the one hand, and Georgia, 27 June 2014 (In English)
2. Explanatory card “On making changes to the CCG”, 2020 On July 14 Law No. 6814. (In Georgian)
3. Law of Georgia of July 15, 2020 N6989; Explanatory card “On making changes to the CCG” (registration No. 07-2/447/9, initiated option, explanatory card) (In Georgian)
4. Civil Code, legislative amendment, 2019 Law of September 20 N5013-I. (In Georgian)
5. Explanatory card on the Law N4956 of September 18, 2019 “On Changes in the Civil Code”. (In Georgian)
6. Organic Law “Labor Code of Georgia”, Article 12, Clause 3-4, 17/12/2010, No. 4113-rs. (In Georgian)
7. Explanatory card “On Amendments to the Civil Code” Law No. 3315 of July 21, 2018. (In Georgian)
8. Explanatory card on Law No. 4649 of December 15, 2015 “On Changes in the Civil Code”. (In Georgian)
9. “On Adoption and Foster Care” Law, 2017 May 14, N746-II. (In Georgian)
10. Explanatory card “On Amendments to the Civil Code”, Law of March 20, 2015, N3339. (In Georgian)
11. Explanatory card “On the change in the Civil Code”, December 25, 2013, Law N1864. (In Georgian)
12. Draft Law “On Entrepreneurs” (Registration No. 07-3/29/10, initiated option, explanatory card). (In Georgian)
13. Explanatory card “On changes in the Civil Code”, Law N2978-I of April 27, 2010. (In Georgian)
14. Explanatory card “On Amendments to the Civil Code”, Law N1964 of November 3, 2009. (In Georgian)
15. Explanatory card on the Law N5919 of March 14, 2008 “On making additions to the CCG”. (In Georgian)
16. Explanatory card on the Law N5278 of July 11, 2007 “On Changes in the Civil Code”. (In Georgian)
17. On amendments to the Civil Code of Georgia, No. 07-2/248/6, 10.07.2006, explanatory card. (In Georgian)
18. The Law of December 18, 2007 on Amendments to the Civil Code of Georgia, No. 5624. (In Georgian)
19. “On Investment Funds” Law (Registration No. 07-

- ში ცვლილებების შეტანის შესახებ, №07-2/248/6, 10.07.2006, განმარტებითი ბარათი.
18. საქართველოს 2007 წლის 18 დეკემბრის კანონი, სამოქალაქო კოდექსში ცვლილების შესახებ, № 5624.
  19. „საინვესტიციო ფონდების შესახებ“ კანონი (რეგისტრაციის №07-2/453/9, ინიცირებული ვარიანტი, განმარტებითი ბარათი)
  20. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“, 2006 წლის 8 დეკემბრის N3879-ილს კანონზე.
  21. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“, 2006 წლის 14 დეკემბრის №3967 კანონზე.
  22. სსკ., 2006 წლის 8 დეკემბრის საკანონმდებლო ცვლილება, N3879-ილს.
  23. „საჯარო რეესტრის შესახებ“ კანონი, 2008 წ. 19 დეკემბერი, N820-ილს.
  24. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შესახებ“, 2006 წლის 29 დეკემბრის N4310-რს კანონზე.
  25. განმარტებითი ბარათი „სსკ-ში ცვლილების შეტანის შესახებ“ (№ 07-2/343/7, ინიცირებული ვარიანტი, განმარტებითი ბარათი).

სასამართლო გადაწყვეტილებები:

1. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2001 წლის 20 ივნისის N3კ/461-01 გადაწყვეტილება.
2. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2007 წლის 26 ივნისის Nას-132-475-07 გადაწყვეტილება.
3. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 24 თებერვლის Nას-1237-2021 გადაწყვეტილება;
4. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 12 ნოემბრის Nას-785-2021 გადაწყვეტილება.

სამეცნიერო ლიტერატურა:

1. Bichia, M., (2022). Several Legal Peculiarities of the Regulation of Business Environment in Germany, Journal “Law and World”, Vol. 8, Issue 1, p. 56. (In English)
2. Brouwer R., (2018). On the Meaning of ‘System’ in the Common and Civil Law Traditions: Two Approaches to Legal Unity, 34(1), Utrecht Journal of International and European Law, p. 53. (In English)
3. Chanturia, L., (2010). Die Europäisierung des georgischen Rechts – bloßer Wunsch oder große Herausforderung? In Rabels Zeitschrift, Band 74, Heft 1, S. 154-181. (In German)

- 2/453/9, initiated option, explanatory card). (In Georgian)
20. Explanatory card on the Law N3879-II of December 8, 2006 “On changes in the Civil Code”. (In Georgian)
21. Explanatory card on the Law No. 3967 of December 14, 2006 “On Changes in the Civil Code”. (In Georgian)
22. SSC, legislative amendment of December 8, 2006, N3879-II. (In Georgian)
23. “On Public Registry” Law, 2008 December 19, N820-II. (In Georgian)
24. Explanatory card on the Law N4310 dated December 29, 2006 “On changes in the Civil Code”. (In Georgian)
25. Explanatory card “On making changes to the CCG” (No. 07-2/343/7, initiated option, explanatory card). (In Georgian)

Court decisions:

1. Decision N3k/461-01 of June 20, 2001 of the Civil, Entrepreneurial and Bankruptcy Chamber of the Supreme Court of Georgia. (In Georgian)
2. Decision No. 132-475-07 of the Civil, Entrepreneurial and Bankruptcy Chamber of the Supreme Court of Georgia dated June 26, 2007. (In Georgian)
3. Decision No. As-1237-2021 of the Civil Affairs Chamber of the Supreme Court of Georgia dated February 24, 2022. (In Georgian)
4. Decision No. As-785-2021 of the Civil Affairs Chamber of the Supreme Court of Georgia dated November 12, 2021. (In Georgian)

Scientific literature:

1. Bichia, M., (2022). Several Legal Peculiarities of the Regulation of Business Environment in Germany, Journal “Law and World”, Vol. 8, Issue 1, p. 56. (In English)
2. Brouwer R., (2018). On the Meaning of ‘System’ in the Common and Civil Law Traditions: Two Approaches to Legal Unity, 34(1), Utrecht Journal of International and European Law, p. 53. (In English)
3. Chanturia, L., (2010). Die Europäisierung des georgischen Rechts – bloßer Wunsch oder große Herausdorff? In Rabels Zeitschrift, Band 74, Heft 1, S. 154-181. (In German)
4. Council Directive 1999/70/EC of 28 June 1999 concerning the framework agreement on fixed-term work concluded by ETUC, UNICE and CEEP, Official Journal L 175, 10/7/1999. (In English)
5. Dainow, J. (1966). The Civil Law and the Common Law: Some Points of Comparison, The American Journal of Comparative Law, Vol. 15 (3), pp. 424-425. (In English)

4. Council Directive 1999/70/EC of 28 June 1999 concerning the framework agreement on fixed-term work concluded by ETUC, UNICE and CEEP, Official Journal L 175, 10/7/1999. (In English)
5. Dainow, J. (1966). The Civil Law and the Common Law: Some Points of Comparison, The American Journal of Comparative Law, Vol. 15 (3), pp. 424-425. (In English)
6. European Union Agency for Fundamental Rights, Handbook on European data protection, Belgium, 2014, pp. 118-119. (In English)
7. Kennedy, D. (2002). The Politics and Methods of Comparative Law, The Common Core of European Private Law, Essays on the Project, Mattei U., Bussani M. (eds.), Hague, p. 143. (In English)
8. Hopt K. J., Reuter D. (2001). Stiftungsrecht in Europa: Eine Einführung, Stiftungsrecht und Stiftungsrechtsreform in Deutschland, den Member States der Europäischen Union, der Schweiz, Liechtenstein und den USA, Heymanns, S. 2-4. (In German)
9. Kötz, H. (1993). Europäische Juristenausbildung, Zeitschrift für Europäisches Privatrecht, 1, S. 268 ff. (In German)
10. Perner St., Spitzer, M., Kodek, G. (2014). Bürgerliches Recht, Lernen, Üben, Wissen, 4. Auflage, Wien, S. 4. (In German)
11. Rüthers B., Stadler, A. (2009). Allgemeiner Teil des BGB, 16. Auflage, Beck, München, Rn.2 ff. (In German)
12. Zimmermann, R. (2006). Die Europäisierung des Privatrechts und die Rechtsvergleichung, Schriftenreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin, Heft 179, Berlin, 2006, S. 19, 47. (In German)
13. BVerfGE 123, 267 ff. (In German)
14. Книпер Р. (2005), Закон и история, перевод с немецкого З. М. Ногайбай, Издательское объединение „Номос“, Баден-Баден/Алматы, 205. (in Russian).
15. ბათლიძე, გ., (2015), ბრალეული ქმედებით გამოწვეული პასუხისმგებლობა დელიქტურ სამართალში, IV, ჟურნალი „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, 24-25.
16. ბაქაძე, ნ., გელტერი, მ., ცერცვაძე გ., ჯულელი, გ. (2019). საკორპორაციო სამართალი, თბ., 19, 73.
17. ბიჭია, მ. (2020). კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, მე-3 გამოცემა, თბ., 515-517.
18. ბიჭია, მ., (2020). საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-181 მუხლის სტრუქტურული ანალიზი, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, N1, pp. 65-66.
19. ბიჭია, მ. (2018). კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, მეორე გამოცემა, თბ., 345-346, 351-352.
20. ბიჭია, მ., (2017). პირადი უფლებების ხელყოფისთვის არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურება, European Union Agency for Fundamental Rights, Handbook on European data protection, Belgium, 2014, pp. 118-119. (In English)
21. Kennedy, D. (2002). The Politics and Methods of Comparative Law, The Common Core of European Private Law, Essays on the Project, Mattei U., Bussani M. (eds.), Hague, p. 143. (In English)
22. Hopt K. J., Reuter D. (2001). Stiftungsrecht in Europa: Eine Einführung, Stiftungsrecht und Stiftungsrechtsreform in Deutschland, den Member States der Europäischen Union, der Schweiz, Liechtenstein und den USA, Heymanns, S. 2-4. (In German)
23. Kötz, H. (1993). Europäische Juristenausbildung, Zeitschrift für Europäisches Privatrecht, 1, S. 268 ff. (In German)
24. Perner St., Spitzer, M., Kodek, G. (2014). Bürgerliches Recht, Lernen, Üben, Wissen, 4. Auflage, Wien, S. 4. (In German)
25. Rüthers B., Stadler, A. (2009). Allgemeiner Teil des BGB, 16. Auflage, Beck, München, Rn.2 ff. (In German)
26. Zimmermann, R. (2006). Die Europäisierung des Privatrechts und die Rechtsvergleichung, Schriftenreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin, Heft 179, Berlin, 2006, S. 19, 47. (In German)
27. BVerfGE 123, 267 ff. (In German)
28. Kniper, P., (2005), Law and history, translation from German Z. M. Nogaibai, Publishing Association “Nomos”, Baden-Baden/Almaty, 205. (in Russian).
29. Batlidze, G., (2015), Liability caused by a guilty act in tort law, IV, Journal of “Georgian Business Law Review”, pp. 24-25. (In Georgian)
30. Bakakuri, N., Gelteri, M., Tsertsvadze G., Jugeli, G. (2019). Corporate Law, Tbilisi, p. 19, 73. (In Georgian)
31. Bichia, M., (2020). Legal Obligational Relations, 3-nd ed., Tbilisi, pp. 515-517. (In Georgian)
32. Bichia, M., (2020). Structural Analysis of Article 181 of Civil Code of Georgia, “Justice and Law”, N1, pp. 65-66. (In Georgian)
33. Bichia, M., (2018). Legal Obligational Relations (Handbook), 2-nd ed., Tbilisi, pp. 345-346, 351-352. (In Georgian)
34. Bichia, M., (2017). The Georgian Model of Compensation of Non-property damage for Violating Personal Rights in Line with European standards, “Journal of Law”, №1, pp. 23-25. (In Georgian)
35. Bichia, M., (2012). Protection of personal life according to civil law of Georgia, Tbilisi, pp. 180-181, 330. (In Georgian)
36. Burduli, I., Makharoblishvili, G. and others, (2021). Handbook of corporate law, Tbilisi, pp. 46-47. (In Georgian)
37. Burduli, I., (2012). Modern Georgian corporate law (brief review), in the book: Roman

- რების ქართული მოდელის შესაბამისობა ევროპულ სტანდარტებთან, „სამართლის ჟურნალი“, N1, pp. 23-25;
21. ბიჭია, მ. (2012). პირადი ცხოვრების დაცვა საქართველოს სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, თბ., 180-181, 330.
  22. ბურდული, ი., მახარობლიშვილი გ. და სხვები (2021). საკორპორაციო სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 46-47.
  23. ბურდული, ი., (2012). თანამედროვე ქართული საკორპორაციო სამართალი (მოკლე მიმოხილვა), წიგნი: რომან შენგელიას საიუბილეო კრებული: სამართლის პრობლემები, თბ., 227.
  24. კერესელიძე დ., (2007). ევროპული კოდიფიკაციებისა და კანონმდებლობის უნიფიკაციის საერთაშორისო ინსტრუმენტების გავლენა საქართველოს კერძო სამართლის განვითარებაზე, ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 8.
  25. კინწურაშვილი, თ., რამიშვილი, ლ., კოტიეტიშვილი, (2005). გამოსატვის თავისუფლება, მე-2 ტომი, თბ., 20.
  26. ყალიჩავა, კ., (2017). ქართული ადმინისტრაციული სამართლის ევროპეიზაცია ევროინტეგრაციის ქრილში – წარსულის გამოცდილება და მომავლის პერსპექტივები, „სამართლის ჟურნალი“, N2, 289.
  27. ხუბუა, გ. (2004). სამართლის თეორია, თბ., 132.
  28. ჯორბენაძე, ს. (1994). საქართველოს რესპუბლიკის მომავალი სამოქალაქო კოდექსის ძირითადი პრობლემები, სამართლის რეფორმა საქართველოში, თბ., 139.
  29. ჭანტურია, ლ. (2017). სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მუხლი 55, წიგნი I, თბ., 324-325.
  30. ჭანტურია, ლ. (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 14-15.
  31. ჭანტურია, ლ., ნინიძე, თ. (2002). „მენარმეთა შესახებ“ კანონის კომენტარი, მე-3 გამოცემა, თბილისი, 3.
  32. ნინიძე, თ. (2013). სამოქალაქო კოდექსის პირველი მუხლის სტრუქტურა, აკაკი ლაბარტყავას 80 წლისადმი მიძღვნილ საიუბილეო კრებულში (რედ. ჭანტურია ლ.), თბ., 167-169.
  33. ზარანდია, თ. (2016). სანივთო სამართლის საფუძვლები, თბ., 207-217.
  34. ზარანდია, თ. (2018). სამეზობლო სამართალი და კერძოსამართლებრივი თემის ვალდებულების შინაარსი ქართულ სამართალში, „სამართლის ჟურნალი“, N2, 6, 17.
  35. ზოიძე, ბ. (2016) საკუთრების უფლების ევოლუცია ქართულ სამართალში, 2015 წლის 5-6 ნოემბრის საერთაშორისო კონფერენციის მოხსენებების კრებული: „საკუთრება და სამართლებრივი სტაბილურობა: საკუთრების ცნების ტრანსფორმაცია“, თბ., 107-120.
  - Shengelia's Jubilee Collection: Problems of Law, Tbilisi, p. 227. (In Georgian)
  24. Kereselidze D., (2007). Influence of European Codifications and International Instruments of Unification of Legislation on the Development of Georgian Private Law, Georgian Law Review, Special Edition, p. 8. (In Georgian)
  25. Kintsurashvili, T., Ramishvili, L., Kotetishvili, I., (2005). Freedom of Expression, Volume 2, Tbilisi, p. 20. (In Georgian)
  26. Kalichava, K., (2017). Europeanization of Georgian administrative law in terms of European integration - past experience and future perspectives, "Journal of Law", N2, 289. (In Georgian)
  27. Khubua, G. (2004). Theory of Law, Tbilisi, p. 132. (In Georgian)
  28. Jorbenadze, S. (1994). The main problems of the future civil code of the Republic of Georgia, law reform in Georgia, Tbilisi, p. 139. (In Georgian)
  29. Chanturia, L. (2017). Commentary on the Civil Code, Article 55, B. I, Tbilisi, pp. 324-325. (In Georgian)
  30. Chanturia, L. (2011). General part of civil law, Tbilisi, pp. 14-15. (In Georgian)
  31. Chanturia, L., Ninidze, T. (2002). Commentary on the Law "On Entrepreneurs", 3rd edition, Tbilisi, p. 3. (In Georgian)
  32. Ninidze, T. (2013). The structure of the first article of the Civil Code, in the collection of articles dedicated to the 80th anniversary of Akaki Labartkava (ed. Chanturia L.), Tbilisi, pp. 167-169. (In Georgian)
  33. Zarandia, T. (2016). Fundamentals of property law, Tbilisi, pp. 207-217. (In Georgian)
  34. Zarandia, T. (2018). Neighborhood law and the content of civil tolerance obligation in Georgian law, "Journal of Law", N2, p. 6, 17. (In Georgian)
  35. Zoidze, B. (2016) Evolution of the right to property in Georgian law, a collection of reports of the international conference of November 5-6, 2015: "Property and legal stability: transformation of the concept of property", Tbilisi, p. 107. (In Georgian)
  36. Zoidze, B. (2005). Reception of European private law in Georgia, Tbilisi, pp. 15, 18, 182, 276. (In Georgian)
  37. Totladze, L. (2018). Commentary on the Civil Code, Article 172, B. 2, Tbilisi, p. 80. (In Georgian)
  38. Shotadze, T. (2011). Mortgage as a means of securing bank credit, doctoral dissertation, Tbilisi, pp. 178-179. (In Georgian)
  39. Svanadze, G. (2014). Freedom of contract, in the book: "Contract Law", ed. Jugel G., Tbilisi, pp. 102-105. (In Georgian)
  40. Chanturia, L. (2011). General part of civil law, chapter, Tbilisi, pp. 6, 20-21, 30-31, 33-38, 43. (In Georgian)

36. ზოიძე, ბ. (2005). ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, თბ., 15, 18, 182, 276.
37. თოთლაძე, ლ. (2018). სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მუხლი 172, წიგნი მე-2, თბ., 80.
38. შოთაძე, თ. (2011). იპოთეკა, როგორც საბანკო კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალება, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 178-179.
39. სვანაძე, გ. (2014). ხელშეკრულების თავისუფლება, წიგნში: „სახელშეკრულებო სამართალი“, რედ. გ. ჯუღელი, თბ., 102-105.
40. ჭანტურია, ლ. (2011). სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 6, 20-21, 30-31, 33-38, 43.
41. შენგელია, რ., შენგელია, ე. (2011). საოჯახო სამართალი: თეორია და პრაქტიკა, მე-2 გამოცემა, თბ., 395-397.
42. შველიძე, ზ. (2018), თავი პირველი, წიგნი: „საქართველოს შრომის სამართალი და საერთაშორისო შრომის სტანდარტები, თბ., 22-23.
43. ქარდავა, ე. (2018). საქართველოს შრომის სამართლის რეფორმა ევროპული ინტეგრაციისა და ასოცირების შეთანხმების მოთხოვნათა ქრილში, სადოქტორო დისერტაცია, თბილისი, გვ. 103, 106.
41. Shengelia, R., Shengelia, E. (2011). Family Law: Theory and Practice, 2nd Edition, Tbilisi, pp. 395-397. (In Georgian)
42. Shvelidze, Z. (2018), Chapter one, In: “Georgian labor law and international labor standards, ed. Bakakuri N., Tordia T., Shvelidze Z., Tbilisi, 2018, pp. 22-23. (In Georgian)
43. Kardava, E. (2018). Reform of the Georgian labor law in terms of the requirements of the European integration and association agreement, doctoral dissertation, Tbilisi, p. 103, 106. (In Georgian)

NOTES:

1. Kennedy, D., (2002). The Politics and Methods of Comparative Law, The Common Core of European Private Law, Essays on the Project, Mattei U., Bussani M. (eds.), Hague, p. 143. (In English)
2. in detail see Chanturia, L., (2010). Die Europäisierung des georgischen Rechts – bloßer Wunsch oder große Herausforderung? In Rabels Zeitschrift, Band 74, Heft 1, S. 154-181. (In German)
3. Zimmermann, R., (2006). Die Europäisierung des Privatrechts und die Rechtsvergleichung, Schriftenreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin, Heft 179, Berlin, S. 47. (In German)
4. Kötz, H., (1993). Europäische Juristenausbildung, Zeitschrift für Europäisches Privatrecht, 1, 1993, 268 ff. (In German)
5. Zimmermann, R., (2006). Die Europäisierung des Privatrechts und die Rechtsvergleichung, Schriftenreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin, Heft 179, Berlin, S. 19. (In German)
6. Khubua, G. (2004). Theory of Law, Tbilisi, p. 132. (In Georgian)
7. Dainow, J., (1966). The Civil Law and the Common Law: Some Points of Comparison, The American Journal of Comparative Law, Vol. 15 (3), p. 424-425. (In English)
8. Brouwer, R., (2018). On the Meaning of ‘System’ in the Common and Civil Law Traditions: Two Approaches to Legal Unity, Utrecht Journal of International and European Law, 34(1), p. 53. (In English)
9. BVerfGE 123, 267 ff.; Kalichava, K., (2017). Europeanization of Georgian administrative law in terms of European integration - past experience and future perspectives, “Journal of Law”, N2, 289. (In Georgian)
10. Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, pp. 20-21. (In Georgian)
11. Zoidze, B., (2005). Reception of European private law in Georgia, Tbilisi, p. 15-18. (In Georgian)

12. Jorbenadze, S., (1994). The main problems of the future civil code of the Republic of Georgia, law reform in Georgia, Tbilisi, p. 139. (In Georgian)
13. Chanturia, L., (2000). Introduction to the general part of civil law of Georgia, Tbilisi, pp. 33-34. (In Georgian)
14. Perner, St., Spitzer, M., Kodek, G., (2014). Bürgerliches Recht, Lernen, Üben, Wissen, 4. Auflage, Wien, 4. (In German)
15. Rühthers, B., Stadler, A., (2009). Allgemeiner Teil des BGB, 16.Auflage, Beck, München, Rn.2 ff. (in German); Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, pp. 14-15. (In German)
16. Decision N3k/461-01 of June 20, 2001 of the Civil, Entrepreneurial and Bankruptcy Chamber of the Supreme Court of Georgia. (In Georgian)
17. Decision No. 132-475-07 of the Civil, Entrepreneurial and Bankruptcy Chamber of the Supreme Court of Georgia dated June 26, 2007. (In Georgian)
18. Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, p. 43. (In Georgian)
19. Civil Code of Georgia, Legislative Amendment, Law of March 20, 2015, N3339. (In Georgian)
20. Bichia, M., (2018). Legal Obligational Relations (Handbook), 2nd ed., Tbilisi, p. 351-352. (In Georgian)
21. Ninidze, T., (2013). The structure of the first article of the Civil Code, in the collection of articles dedicated to the 80th anniversary of Akaki Labartkava (ed. Chanturia L.), Tbilisi, pp. 167-169. (In Georgian)
22. see Bichia, M., (2017). The Georgian Model of Compensation of Non-property Damage for Violating Personal Rights in Line with European standards, "Journal of Law", №1, pp. 23-25; Bichia, M., (2012). Protection of Personal Life according to Georgian Civil Law, Tbilisi, p. 330. (In Georgian)
23. Kintsurashvili, T., Ramishvili, L., Kotetishvili, I., (2005). Freedom of Expression, Volume 2, Tbilisi, p. 20. (In Georgian)
24. see Bichia, M., (2012). Protection of Personal Life, Accordance with the Civil Law of Georgia, Tbilisi, pp. 180-181. (In Georgian)
25. On the Law N5919 of March 14, 2008 "On Amendments to the Civil Code" (explanatory card). (In Georgian)
26. European Union Agency for Fundamental Rights, Handbook on European data protection, Belgium, 2014, 118-119; Bichia, M., (2020). Structural Analysis of Article 181 of Civil Code of Georgia, "Justice and Law", N1, pp. 65-66. (In Georgian)
27. Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, pp. 30-31. (In Georgian)
28. Ibid., 36.
29. Explanatory card "On Amendments to the Civil Code", Law No. 3967 of December 14, 2006 (In Georgian)
30. Hopt, K. J., Reuter, D., (2001). Stiftungsrecht in Europa: Eine Einführung, Stiftungsrecht und Stiftungsrechtsreform in Deutschland, den Geschäfts der Europäischen Union, der Schweiz, Liechtenstein und den USA, Heymanns, S. 2-4. (In German)
31. Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, p. 37. (In Georgian)
32. Amendments to the Civil Code of Georgia, Law N1964 of November 3, 2009. (In Georgian)
33. Law "On Investment Funds" (registration No. 07-2/453/9, initiated option, explanatory card). (In Georgian)
34. Explanatory card "On making changes to the CCG" 2020 On July 14 Law No. 6814. (In Georgian)
35. Chanturia, L., (2017). Commentary on the Civil Code, Article 55, Book I, Tbilisi, pp. 324-325. (In Georgian)
36. Explanatory card on Law No. 4956 of September 18, 2019 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
37. Kniper, R., (2005). Law and History, translated from German Z. M. Nogaybay, Baden-Baden/Almaty, p. 105 (in Russian); Zoidze, B., (2016). Evolution of the right to property in Georgian law, a collection of reports of the international conference of November 5-6, 2015: "Property and legal stability: transformation of the concept of property", Tbilisi, p. 107. (In Georgian)
38. see Zoidze, B., (2016). Evolution of the right to property in Georgian law, a collection of reports of the international conference of November 5-6, 2015: "Property and legal stability: transformation of the concept of property", Tbilisi, pp. 107-120; Zarandia, T., (2016).

- Fundamentals of commercial law, Tbilisi, pp. 207-217. (In Georgian)
39. Zarandia, T., (2018). Neighborhood law and the content of civil tolerance obligation in Georgian law, "Journal of Law", N2, p. 6, 17. (In Georgian)
  40. Totladze, L., (2018). Commentary on the Civil Code, Article 172, Book 2, Tbilisi, p. 80. (In Georgian)
  41. Civil Code, legislative amendment, 2019 Law of September 20 N5013-I. (In Georgian)
  42. Explanatory card on the Law No. 5013-I of February 13, 2019 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  43. Explanatory card on the Law No. 3879-II of December 8, 2006 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  44. Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, p. 38. (In Georgian)
  45. Explanatory card on the Law N5278 of July 11, 2007 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  46. Law N2978-I of April 27, 2010 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  47. Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, pp. 34-35. (In Georgian)
  48. Explanatory card on the Law N4310 of December 29, 2006 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  49. Law "On Public Registry", 2008 December 19, N820-II. (In Georgian)
  50. On "Amendment to the Civil Code", December 25, 2013, N1864; Shotadze, T., (2011). Mortgage as a means of securing bank credit, doctoral dissertation, Tbilisi, 2011, pp. 178-179. (In Georgian)
  51. Zoidze, B., (2005). Reception of European private law in Georgia, Tbilisi, p. 276. (In Georgian)
  52. Svanadze, G., (2014). Freedom of contract, in: "Contract Law", ed. Jugel G., Tbilisi, pp. 102-105. (In Georgian)
  53. Law N3879-II of December 8, 2006 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  54. Explanatory card on the Law No. 5119 of October 13, 2011 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  55. Explanatory card on the Law No. 3315 of July 21, 2018 "On Changes in the Civil Code". (In Georgian)
  56. Compare Batlidze, G. (2015), Liability caused by a guilty act in tort law, IV, Journal of "Georgian Business Law Review", pp. 24-25. (In Georgian)
  57. See Bichia, M., (2020). Legal Obligational Relations, 3-nd ed., Tbilisi, pp., 515-517. (In Georgian)
  58. Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, pp. 33-34. (In Georgian)
  59. Zoidze, B., (2005). Reception of European private law in Georgia, Tbilisi, pp. 183-184. (In Georgian)
  60. Zoidze, B., (2005). Reception of European private law in Georgia, Tbilisi, p. 182. (In Georgian)
  61. Chanturia, L., (2011). General part of civil law, Tbilisi, p. 6. (In Georgian)
  62. Explanatory card on the Law No. 4649 of December 15, 2015 "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  63. see Bichia, M., (2018). Legal Obligational Relations, 2-nd ed., Tbilisi, pp. 345-346. (In Georgian)
  64. Shengelia, R., Shengelia, E., (2011). Family law: theory and practice, 2nd ed., Tb., pp. 395-397. (In Georgian)
  65. Law "On Adoption and Foster Care", 2017 May 14, N746-II. (In Georgian)
  66. Law of Georgia of December 18, 2007, No. 5624, "On Amendments to the Civil Code". (In Georgian)
  67. Law of Georgia of July 15, 2020 N6989; "On making changes to the CCG" (registration No. 07-2/447/9, initiated option, explanatory card) (In Georgian)
  68. Shvelidze Z., chapter one, In: "Georgian labor law and international labor standards, ed. Bakakuri N., Tordia T., Shvelidze Z., Tbilisi, 2018, p. 22. (In Georgian)
  69. Shvelidze Z., chapter one, book: "Georgian labor law and international labor standards, ed. Bakakuri N., Tordia T., Shvelidze Z., Tbilisi, 2018, pp. 22-23. (In Georgian)
  70. Organic Law "Labor Code of Georgia", Art. 12, Paragraphs 3-4, 17/12/2010, No. 4113-RS. (In Georgian)

71. Decision No. As-1237-2021 of the Civil Affairs Chamber of the Supreme Court of Georgia of February 24, 2022; Decision No. As-785-2021 of the Civil Affairs Chamber of the Supreme Court of Georgia dated November 12, 2021. (In Georgian)
72. Council Directive 1999/70/EC of 28 June 1999 concerning the framework agreement on fixed-term work concluded by ETUC, UNICE and CEEP, Official Journal L 175, 10/7/1999.
73. Kardava, E., (2018). Reform of the Georgian labor law in terms of the requirements of the European integration and association agreement, doctoral dissertation, Tbilisi, p. 103, 106. (In Georgian)
74. Chanturia, L., Ninidze, T., (2002), Commentary on the Law “On Entrepreneurs”, 3rd edition, Tbilisi, p. 3. (In Georgian)
75. Bakakuri, N., Gelteri, M., Tsertsvadze, L., Jugheli, G., (2019). Corporate Law, Tbilisi, p. 19. (in Georgian); About corporate system of management in Germany See Bichia, M., (2022). Several Legal Peculiarities of the Regulation of Business Environment in Germany, Journal “Law and World”, Vol. 8, Issue 1, p. 56. (In English)
76. Bakakuri, N., Gelteri, M., Tsertsvadze, L., Jugheli, G., (2019). Corporate Law, Tbilisi, p. 73. (In Georgian)
77. Burduli, I., Makharoblishvili, G. and others, (2021). Handbook of corporate law, Tbilisi, pp. 46-47. (In Georgian)
78. “On entrepreneurs” draft law (Registration No. 07-3/29/10, initiated option, explanatory card). (In Georgian)
79. Burduli, I., (2012). Modern Georgian corporate law (brief review), in the book: Roman Shengelia’s Jubilee Collection: Problems of Law, Tbilisi, p. 227. (In Georgian)
80. Kereselidze, D., (2007). Influence of European Codifications and International Instruments of Unification of Legislation on the Development of Georgian Private Law, Georgian Law Review, Special Edition, p. 8. (In Georgian)